

Forfatter: Stub, Ambrosius

Titel: Digte

Citation: Stub, Ambrosius: "Digte", i Stub, Ambrosius: *Digte*, Rosenkilde og Bagger, 1972, s. 9.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-stub01val-shoot-idm140613725766512.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Digte

Indledning

En Digters Produktion vil som Regel være mere eller mindre selvbiografisk. Det gælder ganske særligt Ambrosius Stubs Digtning, som kun i ringe Grad synes at være skrevet med egentlig Publikation for Øje. Muligvis kan han dog med sin ret omfattende religiøse Digtning i Ribetiden have haft en Offentliggørelse i Tanker. Hans Digte er i Almindelighed ikke skrevet for Offentligheden, men for snævrere Kredse eller Enkeltpersoner - eller for ham selv alene. Som Regel er han ogsaa selv Hovedpersonen i sine Digte, det gælder baade de verdslige og de religiøse Digte. Da Stubs Liv og Digtning staar i saa nøje Forbindelse med hinanden, er det naturligt, som Barfod har gjort det, at indlede en Udgave af Stubs Digte med en Oversigt over hans Liv.

Indtil Barfod 1852 udsendte 2. Hæfte af Ambrosius Stubs samlede Digte med Indledningen, var Stubs Liv saa godt som ukendt. Man vidste kun, at han var død i stor Fattigdom »som Student« i Ribe, og man troede ogsaa, at han var født der. Udover det kendte man fra hans Digte hans Forbindelse med visse Adelskredse. Barfod foretog selv Arkivundersøgelser, men ikke mindst modtog han mange Oplysninger fra sine Meddelere, saaledes navnlig de vigtige Meddelelser om Stubs Fødested og Slægt. Hans Kendskab til Stubs Liv var dog særdeles mangelfuldt, og først de senere Slægtleds Undersøgelser i Arkiverne har kastet Lys over Enkelthederne i Stubs Tilværelse.

Ambrosius Stub er født i den lille Landsby Gummerup, som nu er sammenvokset med Sognebyen Køng, ved Foden af de 10 nordlige Udløbere af de fynske Alper i det sydvestlige Fyn, omtrent midtvejs mellem Faaborg og Assens. Hans Fødested, et pynteligt Bindingsværkshus, er i de sidste Aar til Ære for Stub blevet gennemrestaureret; om det allerede paa Stubs Tid har haft det nuværende Udseende, er maaske dog tvivlsomt.¹ Ved Siden af Huset er i Tohundredaaret for hans Fødsel rejst en Mindesten.² Stub kom til Verden i Aaret 1705. Hans Fødselsdag er ukendt, hvorimod hans Daabsdag 17. Maj er indført i Kirkebøgerne baade i Verninge og i Køng, der dengang var Annexsogn til Verninge. Forældrene var Skrædderen Christopher Pedersen Stub, f. c. 1664, og Christense Ibsdatter, f. i Verninge 1665. De blev viet 15. Maj 1692 i Verninge Kirke. Ambrosius Stub var den yngste af 4 Søskende. Den ældste Broder Morten, f. 1693, var øjensynlig dygtig og energisk. Han blev gift med Datteren af den velhavende Gaardmand Christopher Hansen paa Stormgaarden og i en meget ung Alder Forpagter paa Herregaarden Søholm, men døde allerede 1725, kun 32 Aar gammel. Søsteren Karen, f. 1697, var Kammerpige hos Fru Kaphengst paa Søholm og blev 1729 gift med Sognepræsten Lars Schyth i Verninge. Præstegaarden blev et Midtpunkt for Familien. Den gamle Fader havde sit Ophold her sine sidste Aar. Han døde i sit 82. Aar 1746, hans Hustru var død 1725. Efter hendes Mands Død boede Karen i Tommerup til 1776, hun flyttede derefter til Faaborg, hvor hun døde 1792.³ Broderen Peder, f. 1700, der kaldte sig Peder Christophersen, boede i Gummerup og overtog Faderens Hus. Han blev 1723 gift med Dorthe Jensd. Møller. Deres Død ses ikke at være indført i Køng Kirkebog.⁴

* * * *
- - - - 11

Faderen havde som Skrædder sit Arbejde paa de omliggende Herregaarde og knyttede derigennem Forbindelse med de der boende Adelsfamilier. En ung Dame fra denne Kreds Maria Dorthea Charisius, som efter Faderens Død havde sit Ophold hos Fasteren Fru Anne Schinkel til Søholm, Brahesholm og Krengerup, var Ambrosius Stubs Gudmoder, og efter hendes afdøde Fader fik han sit pyntelige Fornavn. Hun arvede kort efter ved Fasterens Død Halvdelen af dennes Ejendomme, Brahesholm og det halve Krengerup, som hun medbragte ved sit Giftermaal 1709 med Vilhelm Stockfleth. Hun døde allerede 1722 og hendes Mand 1725, hvorved Sønnen Christian Stockfleth, Stubs senere Velynder, arvede Ejendommene. Ambrosius Stub har under sin Opvækst haft Lejlighed til at omgaas disse Kredse og har formodentlig der haft Mulighed for at erhverve den selskabelige Kultur, som har gjort det let og naturligt for ham at omgaas de fornemme Klasser. Paa den anden Side kan det have haft en uheldig Virkning for hans Karakter at faa Indblik i en Tilværelse, som var fjern fra den, han selv havde Mulighed for at opnaa.

Maaske ved sine adelige Velynderes Hjælp, maaske ved Hjælp fra Broderen Morten, kom Ambrosius Stub i Odense Latinskole, hvor hans Navn gentagne Gange forekommer i Skolens Legatprotokol, naar han kvitterer for de modtagne Legater. 1724 rykkede han fra Latinskolen op i Gymnasiet¹ og afgik derfra Aaret efter til Universitetet, »Akademiet«, som det benævnedes, hvor han blev indskrevet 21. Juli 1725.

Med Optagelsen paa Universitetet begynder et nyt Afsnit af hans Tilværelse. Han har i Begyndelsen utvivlsomt endnu modtaget Støtte fra hjemlige Velyndere. Man maa her navnlig tænke paa hans Gudmoders Søster Fru Kaphengst, som havde arvet den anden Halvdel af Fasterens Godser, Søholm og det halve

*
- 12

Krengerup, og var kendt for sin store Godgørenhed. Han har imidlertid hurtigt skuffet Velynderne. I det Digt, han i Slutningen af sin Levetid skrev til Stiftamtmand Holstein i Ribe, og hvori han gav en Oversigt over sit Liv, udtrykker han det paa denne Maade:

Min Skiebne spillede saa sneedig med min Lykke, Fordi jeg fandt mig ey i Nogles Agt og Nykke. For sildig blev jeg klog af Tidens Skue-Spil, Hvor Verden føyer den, der gjør, hvad Verden vil. Ambrosius Stub er hurtigt blevet oplugt af det muntre Liv i Hovedstaden og har forsømt sine Studier. Naar han i det lige nævnte Digt siger:

Jeg var Academist til første Mandoms Tid, Minerva lod end og fornøyet med min Flid, er det utvivlsomt en Overdrivelse. Ikke engang Baccalaureus-Graden, som man sædvanligvis tog et Aar efter, at man var blevet Student, naaede han nogensinde. Hans selskabelige Talenter, hans musikalske Anlæg og ikke mindst hans Evner til at skrive Vers har skaffet ham nye Venner og Velyndere. Blandt saadanne kan formodentlig nævnes den kendte Godsejer og Latindigter Fr. Rostgaard, Geheimarkivar, Oversekretær i Danske Kancelli m. m., med hvem han maa have haft en vis Forbindelse, idet han har skrevet et latinsk Epigram i Anledning af et Epigram, som skal være skrevet af Rostgaard kort efter Københavns Ildebrand 1728 om et Korn, der voksede op i Muren af det afbrændte Borchs Kollegium. En Velynder var formodentlig ogsaa den berømte General og Krigsminister Poul Løvenørn, d. 27. Febr. 1740, til hvis Jordefærd Stub fra Taasinge sendte et langt Digt, og til hvem flere af Datidens Digtere stod i Taknemmelighedsgæld.

Stubs Viser var kendt paa Vinstuer og i Studenterkredse endnu længe efter hans Studentertid. Rahbek nævner, at »Gid den faae Skam der slaaer i Dag« og flere af hans Sange gik fra Mund til 13 Mund »i Pilloes Viinkjælder og hos Mester Hans i Torbæk«.1 Den nævnte Vise maa altsaa antages at stamme fra Stubs Studenteraar.2 »Pilloe« (dvs. Pilloy), der havde været Førsteelsker ved Grønnegadeteatret, blev 1749 Direktør for det nye Teater paa Kongens Nytorv og fik samtidig en indbringende Vinstue i Kjælderen under Teatret. T. S. Heiberg, den første Udgiver af Stubs Digte, skriver i et Brev til Nyerup, da denne søgte Oplysninger hos ham om Stub, at han med flere i sine Studenteraar ved Akademiet - det har været i Aarene umiddelbart efter Stubs Død 1758 (Heiberg var født paa Vemmetofte 1738) - havde »sat høye Priis paa de Natur-Gaver til Poesi, som vare nedlagte hos Studiosus Ambrosius Stub«.3

At Stub ogsaa har skrevet Lejlighedsdigte fremgaar af Bryllupsdigtet »Brude-Vers til Msr. Johan Klugh og Jfr. Johanne Ehrenreich«, 1. Maj 1733. Fra Begyndelsen af 1730erne er formodentlig ligeledes Verset paa Broderen Mortens Svigerforældres Epitafium i Kjøng Kirke: »Paa denne Steen de Naune staa«, som maa antages at være forfattet af Stub. Christopher Hansen paa Stormgaard var død 1715, og hans Enke Kirsten Pedersdatter døde 1730.

De muntre Studenteraar fik en Ende, da Stub, formodentlig under et Juleophold i Verninge Præstegaard hos Søsteren og Svogeren, knyttede Forbindelse med en ung Pige Mette Cathrine Schousboe, Datter af Sognepræst i Eising ved Holstebro Hans Nielsen Schousboe og hans første Hustru Mette Cathrine Biering. Efter Faderens Død 1724 boede hun sammen med sine 2 Brødre Niels og Peter hos sin velhavende Farmoder i Langsted lidt syd for Verninge.

* * *
-- -- 14

Ambrosius Stub og Mette Cathrine blev gift 17. Oktober 1735, og et Par Maaneder senere fødtes Datteren Christine, som blev frembaaret i Kirken 11 Dec. efter tidligere at være blevet hjemmedøbt. At Fødslen af det første Barn fandt Sted saa tidligt efter Brylluppet, kan man ikke tillægge større Betydning. Det var overordentlig almindeligt blandt Landbefolkningen.

At Ambrosius' Forhold til Mette Cathrine har faaet Udtryk i hans Digtning, er kun naturligt. En Række af Stubs Digte maa da ogsaa være henvendt til hende og stammer utvivlsomt fra Forlovelsestiden og de første Aar af hans Ægteskab, en Del af dem dog maaske først fra hans første Periode paa Valdemarsslot (jf. ndf. S. 56). »Kiærligheds Alphabet« er et regulært Frierbrev. Det slutter: »Læs ret og rigtig: jeg er og bliver dig Liig, ærlig, kiærlig vil du meer, saa lev, og Døe med mig«. Men ogsaa andre Digte saaledes »Det rette Venskabs Kiendetegn«: »Hierte Ven! vi ere lige« (dvs. indstillet paa samme Maade over for hinanden), »Jeg har kun Dyden kiær, Den blinde Elskov driller«, »Trofasthed er den Dyd, jeg søger«, der er lagt i Munden paa en Kvinde, og »Se, Skiønhed er en Skat« o. f. l. maa være skrevet med Tanke paa Mette Cathrine. Det gælder ogsaa det berømte Digt »Du dejlig Rosen-Knop«, som er nær beslægtet med det sidstnævnte. Temaet for dem begge er: Skiønhed forgaar, men Dyden bestaar. Fælles for dem alle er, at de er ganske blottet for Erotik. Alt synes at tyde paa, at Stubs Forbindelse med den velhavende Pige fra hans Side har været et »Fornuftparti«.

Nogle Maaneder før Brylluppet var hendes Farmoder død og havde efterladt, foruden en mindre Formue, 4 Gaarde. Ved Auktionen 26. Juni købte Mette Cathrine den anselige Gaard i Langsted, som Farmoderen selv havde beboet, den nuværende »Holmegaard«,1 som efter Brylluppet blev tilskødet Ambrosius Stub.

*
- 15

Gaarden var i Farmoderens Tid blevet drevet af en Fæster Anders Nielsen, som ogsaa havde Bolig paa Gaarden, og i Skødet blev indført, at Fæsteren fortsat skulde drive den mod en aarlig Fæste- afgift af 16 Rdlr. Desuden skulde Ejeren have Foder og Græsning til 2 Køer og 6 Faar og aarlig have 1 Td. Rug og 1 Td. Boghvede. Stub har næppe selv haft nogen Forudsætning for at kunne drive Gaarden.

I Langsted maa ogsaa Stubs andet Barn Sønnen Christian være født - efter hans senere Aldersopgivelser i 1737. Daaben er imidlertid ikke indført i Verninge Kirkebog, som er mangelfuldt ført.

Om Stubs Tilfredshed med Landlivet synes Arien »Jeg lever jevnt fornøyet« at vidne. Den maa som almindelig antaget stamme fra hans Tid som Landmand; jf. Linierne »Ved Jorden er jeg Fød, ved Jorden har jeg Brød«. Hans Chancer for i Længden at kunne leve af Gaarden har imidlertid næppe været store. Han maatte hurtigt optage Prioriteter i Ejendommen. Disse maa paa et eller andet Tidspunkt være blevet indløst af Svogeren Peter Schousboe, og allerede Januar 1738 maatte Stub overlade Gaarden til denne.¹ Han beholdt den i øvrigt kun i halvandet Aar og var senere Gæstgiver i Odense.

Stubs Kone og Børn fik Ophold i Faaborg, hvor Mette Cathrines Søster Sophie Christence, gift med Prokurator J. Engberg, boede. Her fødtes 13. Juli 1738 en Søn, der fik Navnet Vilhelm efter Christian Stockfleths Fader. Han døde imidlertid samme Aar. Stub selv maatte søge sit Udkomme uden for Familien i det frie Erhverv og tage, hvad der tilbød sig. Det er nu, at han kommer i Forbindelse med Stamhuset Taasinges Besidder Oberstløjtnant og Kammerjunker (men ikke Baron) Niels Juel, Sønnesøn af Søhelten. Formodentlig er det gennem Prokurator Jacob Engberg, der var Juels Sagfører, at Ambrosius Stub

*
- 16

har faaet denne Forbindelse, som skulde faa en afgørende Betydning for hans Tilværelse. Juel var en blodrig og livslysten Herre, og der førtes i hans Tid et muntert Liv paa Valdemarsslot eller Thorsing Slot, som det hyppigst kaldtes. Det var dog paa ingen Maade som Poet eller Forlystelsesraad, at Stub blev engageret, i hvert Fald ikke paa dette Tidspunkt.

Niels Juel var født 1696 som Søn af Knud Juel, der 1699 blev Amtmand over Københavns Amt, men allerede døde 1709, hvorved Niels Juel som ældste Søn blev Arving til det af Faderen oprettede Stamhus, som han overtog 1714. 1720 ægtede han Sophie Amalie Parsberg, men Ægteskabet var barnløst. Den lange Periode, han som Stamhusbesidder var Taasinges Ejer - han døde 70 Aar gammel 1766 - har sat sig stærke Spor, og han mindes endnu paa Taasinge.¹ Han søgte at ophjælpe Øen blandt andet ved at tvinge Beboerne til at drive Frugtavl, men selv var han en daarlig Økonom og efterlod sig betydelig Gæld.²

Det 18. Aarhundrede var Merkantilismens Tidsalder. Ved strenge Forbud og høje Toldsatser søgte man at ophjælpe de danske Fabrikker og holde fremmede Varer ude. Taasinge laa imidlertid i en Udkant af Kongeriget, og i Hertugdømmerne gjaldt de kongelige Indførselsforbud ikke.³ Ærø, der dengang hørte til Hertugdømmet Slesvig, laa kun et Par Timers Sejlads fra Taasinge. Tilmed hørte Øens Købstad Ærøskøbing med den midterste Del af Øen ikke under den kongelige Del af Sønder-jylland, men var en Del af den glücksborgske Hertugs Besiddelser. Man kunde derfor her frit indføre alle de Varer, der var forbudt i Kongeriget. Ydermere havde Borgerne forpagtet Tolden af Hertugen og opkrævede overhovedet ikke Told af deres

* * *
-- 17

egne Skibe. Byens Borgmester Melchior Brolund, der selv havde en blomstrende Forretning, fungerede som »Toldforvalter«. Hos ham fik man udstedt Toldsedler til Brug i paakommende Tilfælde. Ærøskøbing fik derfor navnlig i 30erne og 40erne af det 18. Aarhundrede et uventet Opsving. Den blev Stabelplads for alle de Varer, der var forbudt i Kongeriget, og herfra udførtes de atter, væsentlig ved Smughandel, til de omliggende Dele af Kongeriget.

Juel blev en af de store Aftagere af de ærøske Varer. Hans Forbindelse med Ærøskøbing begyndte i Hovedsagen ved Midten af 1730erne. Det var i denne Trafik, Stub blev indsat i den temmelig betroede Post som Leder af Importen fra Ærø. Hans Forgænger i Stillingen synes at have været en vis Peter Barfod, som nævnes allerede 1735, og som han sandsynligvis har afløst. Som Leder af Trafikken har Stub snart maattet opholde sig paa Ærø snart paa Taasinge. I en Redegørelse, som han i Marts 1741 afleverede efter Juels Ordre i Anledning af, at Sognepræsten i Troense Pastor Iversen havde klaget over, at han uden lovligt Pas »opholder sig paa Slottet fra sin Ægte Hustrue«, skrev han, at hvis Ordene skulde forstås, som at han var stændig eller en Domesdque her paa Slottet, var det ganske urigtigt og viste kun Auctors Ukyndighed om de Ting, han ankede paa. Han var ganske vist hyppigt kommet paa Slottet og havde nogen Gang været der i Forretning, men han havde aldrig været der i nogen Tjeneste.¹

I Ærøskøbing har Stub i hvert Fald været 3. Juli 1738, da Købmanden Jens Clausen fejrede sin Datter Annas Bryllup med Forpagteren paa Voderup Anton Ulrik Hansen, i hvilket Ambrosius Stub deltog, og i Anledning af hvilket han skrev Digtet »Nærværende Anton og Anna hans Bruud«. Det er første Gang trykt af Sønnen Christian Stub i hans Udgave 1780, formodentlig

*
- 18

lig efter mundtlig Tradition og vistnok noget forvansket. Utvivlsomt mere korrekt og efter den originale Tekst findes det i et Par Haandskrifter, hvor det i Overskriften betegnes som BryllupsSeddel, d. v. s. Vielsesattest. Begge har Ambrosius Stubs Underskrift med Tilføjelse »Medhjælper ved Ordet« - henholdsvis »Bordet«. Begge Versioner kan give Mening. Medhjælper ved Ordet (dvs. præstelig Virksomhed) kunde

hentyde til Stubs selvbestaltede Udstedelse af Vielsesattest og er formodentlig det oprindelige. Digtet giver et Indtryk af den Overdaadighed, der i denne Periode herskede i visse Kredse i Ærøskøbing.

Juels Hovedforbindelse paa denne Tid var uden Sammenligning Peder Clausen. Dennes Forretning var meget blandet, men hans Hovedfelt var dog Manufakturvarer fra Silke og Fløj til grovere Varer. 1739 købte han »Herregaarden« i Ærøskøbing, den tidligere hertugelige Hovedgaard Købinghof, som Jorden var solgt fra, og indrettede den til »Krambod«. Formodentlig i den Anledning skrev Ambrosius Stub et Vers »Her holdes Vare fal paa gammel ærlig Viis«. Det er trykt i Christian Stubs »Anhang«, hvor det oplyses, at det var anbragt over Indgangen til Kramboden. Men ogsaa med mange af de andre Købmænd havde Juel Forbindelse, saaledes med Peder Clausens Broder Jens Clausen, og, efter at det henimod Midten af Aarhundredet var begyndt at gaa tilbage for Peder Clausen, ganske særligt med Borgmester Brolund, fra hvem han navnlig fik betydelige Mængder Spiritus og Vin.

Stub har under sine gentagne Besøg i Ærøskøbing boet hos Købmændene. Traditionen om disse Besøg og Anekdoter knyttet dertil har holdt sig i Ærøskøbing gennem snart halvtredie Hundredaar lige til Nutiden. Der fortælles om hans ikke altid lige velsete lange Ophold hos sine Værter, om hans Trang til stærke Drikke, hans mærkelige Paafund, hans Forbindelse med fornemme Familier og hans Upaalidelighed i Pengesager. Hvad der 19 senere blev af ham, havde man ingen Kendskab til. Stubs usædvanlige Væsen har gjort et uudsletteligt Indtryk paa de mere satte Borgerfolk. Ikke mindst har hans Evne til at lave Vers vakt Opmærksomhed. Endnu erindredes i det ældre Slægtled Stumper af hans Vers. Desværre er de ikke blevet noteret.

Virksomheden har utvivlsomt bragt Stub helt gode Indtægter, som ogsaa er kommet hans Familie tilgode. I den førnævnte Redegørelse siger han, at han adskillige Gange af sin højgunstige Patron »for et og andet at forrette« saavel til sin Hustrus som sit eget Ophold er blevet meget »genereux« aflagt.

Stillingen har dog ikke kunnet være tilfredsstillende for ham, først og fremmest fordi den hindrede ham i at være sammen med sin Familie. Sin Længsel efter denne har han givet Udtryk i et af sine smukkeste Digte: »Er mit Hiem end ey saa nær«, det eneste Digt, hvor han viser Varme og Følelse for sin Familie. Stub har haabet paa, at Juel vilde skaffe ham et Levebrød, der kunde gøre det muligt for ham at leve sammen med sin Familie. Han har formodentlig snarest tænkt paa et Degnekald. I den nævnte Redegørelse udtrykker han det saaledes: »da ingen, end ikke Malice og Misundelse Selv, med nogen føye skal kunne negte, det Jeg jo efter ald muelighed stræber engang at erlange det Brød, hvoraf min Hustrue og Jeg i Fremtiden stedse kunde have fælles Ophold ved eet og samme Bord, saa har Jeg fra den første gang Guds Forsyn insinuerede min Nødtørft i min Højgunstige Patrons Bevaagenhed, ey heller nogensinde været her paa Slottet uden i det ulastelige Haab, at, som Gud selv i Himlen hjælper ved Midler her paa Jorden, min Lykke og felles Fremtarv for mig og mine da engang kunde vaagne ved den Herre, hos hvilken dog saa mange Nødlidende, ja end og nogle u-taknemmelige Stakler har hentet det Brød og den Velstand, som de i denne Time saa ufornuftig pukker af«. Med de sidste Ord sigter han til Præsten, der havde klaget over ham. Lignende Tanker udtrykker 20 han i Foraarsarien »Den kiedsom Vinter gik sin gang«, hvor han med skønnere Ord end nogen anden dansk Digter skildrer det lyse danske Foraar, og - med yndefuld Rokokostaffage - det danske Ø-Landskab, og som man maa antage er skrevet paa Taasinge under Stubs første Periode hos Juel, da han endnu havde lyse Forhaabninger om en bedre Fremtid:

Gud kommer vist min Tarv ihu
Endnu
Han Rammer nok den rette Tiid
Da Himlen den skal blive bliid;
Jeg tør maaskee
Vel faa at see
Min Vinter blive til en Vaar
I Aar.

Fra samme Periode er ogsaa Digtet »Haab ikkuns! Haab kuns! bekymrede Hierte«, der er Oversættelse af et tysk Digt hos Sperontes (Scholze): Singende Muse an der Pleisse (1736), som Stub maa antages at have stiftet Bekendtskab med paa Valdemarsslot. Det anbringes af Barfod blandt de religiøse Digte (i hans to sidste Udgaver er det flyttet til »Oversættelser«), men der er intet religiøst deri. Digtet udtrykker ligesom de to nævnte Digte »Er mit Hiem end ey saa nær« og Foraarsarien hans Forhaabninger om en lysere Fremtid.

Blandt andre Digte, der er blevet til i denne Periode paa Taasinge, er det førnævnte Digt i Anledning af Løvenørns Bisættelse 12. Marts 1740. Følgeskrivelsen er dateret Taasinge 16. Marts 1740.1

Fra samme Aar er det store smukke Sørgedigt over Christian Stockfleths første Hustru Adolphine Christine Rostgaard, Datter af den ovenfor nævnte Frederik Rostgaard, som Stockfleth havde

Digtet, som Stub har skrevet, »da man spurgte til Thorsinge«, at hun var død, og som Stockfleth maa have ladet trykke, er bevaret i et Eksemplar i Rigsarkivet. Det er det største Digt, der er kendt fra Stubs Haand; det viser bl. a., at en religiøs Tone ikke var fremmed for ham paa dette Tidspunkt.

Fra 1741 er Stubs Oversættelse af Frederik Rostgaards latinske Digt i Anledning af Christiansborg Slots Indvielse. Rostgaards Digt, der med en Tilegnelse til Kongen var blevet trykt 1740, maa Ambrosius Stub have stiftet Bekendtskab med paa Valdemarsslot, hvorefter han har sendt en Oversættelse til Christian Stockfleth, som derefter sendte Stubs Oversættelse til sin Svigerfader. Oversættelsen er bevaret i Original skrevet med Stubs egen Haand. Forneden paa Bladet har Rostgaard ligeledes egenhændigt skrevet: »Denne meget vel udarbejdede oversættelse af F. R. latinske vers til H. K. M. om det Ny Slots Indvielse er forferdiget af dend ypperlige Poet Mr. Ambrosio Stub. og mig foræret af min Søn H. Justits Raad Stockfleth d. [Dato mgl.] May 1741.« Paaskriften viser, at Stub allerede var velkendt for Rostgaard. Ogsaa Rostgaard selv havde skrevet en Oversættelse af Digtet. Begge Oversættelser samt den latinske Original er indført i Haandskriftet Ny kgl. Sml. 492,2° med Rostgaards Digte.1

Til Stubs første Ophold paa Valdemarsslot maa utvivlsomt ogsaa en Række Digte til Hustruen henføres, se ovf. S. 14 og ndf. S. 56, samt enkelte andre Digte, saaledes Digtet »Jeg lever vel tilfreds«. Det handler om Forholdet til »De store« og hans Overlegenhed over for »Rang og Rigdom«, der »trættes Med kostbar Viin og Mad«, og over for Sladder og Bagtalelse. Han hentyder øjensynlig til Episoden med Pastor Iversen med Verset:

*
– 22

Jeg leer af Snik og Snak,
Af lumpen Slader-Pak
Reen Sandhed selv bekræfter,
Paa mig end ikke hæfter
Den største Løgne-Klak.

I Sommeren 1741 blev Ambrosius Stub endelig belønnet med en anden Stilling, idet han blev Juels Haandskriver eller Sekretær. Han havde dog heller ikke dermed naaet den Stilling, han haabede paa. Den gav ingen Mulighed for, at han kunde samles med sin Familie, og det er vel Grunden til, at han allerede forlod den efter et halvt Aar. Inden sin Bortrejse afleverede han Designationer over de Dokumenter, han laa inde med, sammen med en Skrivelse dat. 13. Dec. 1741 med Regnskab over de Penge, han havde modtaget siden Begyndelsen af 1740: 35 Rdlr. »foruden adskillige Reyse-Penge« og hans Sekretærløn for det sidste halve Aar 27 Rdlr. Han benyttede Lejligheden til endnu engang at erindre om sine Ønsker, idet han slutter: »Overalt, som min Høy-ædle Herres til denne Time u-foranderlige Naade er det eeneste Clenod, jeg herefter udi alt mit Intet behøver conserveret, saa bliver dette Summen af alle mine Begjæringer, at jeg til Misundelsens Harm fremdeles maae forblive een iblandt de mange, som tør vente sig Brød eller Befordring og Gunstig Recommendation fra Thorsing Stam-Herres velgiørende Haand.«1

Det fremgaar af Brevet, at der kun var Tale om nogle Dages Permission formedelst Stubs »svage Constitution«. Det er ikke usandsynligt, at de foregaaende Aar med det for ham uvante Arbejde, hvori han har maattet tage aktiv Del, kan have givet hans Helbred et Knæk, som han aldrig forvandt. I det fornævnte Digt til Stiftamtmand Holstein giver han Udtryk derfor med Verset:

*
– 23

Mit Helbred smeltede i tung Forretnings Heede:
Jeg maatte sidst, i Frost, snart efter Liivet leede:
Jeg kom halv død derfra; jeg fik ret Liv igien;
Dog blev jeg aldrig meer saa farlig Treldots Ven.

Foreløbig har det været hans Hensigt at tilbringe Julen hos Familien. Han vendte imidlertid ikke tilbage, men genoptog Samlivet med Hustruen. I de følgende Aar har han nogenlunde regelmæssigt været hos sin Familie.

Familien slog sig ned i Odense, hvor den nævnes i Skatteregistret 1743: »Mons. Stub og Hustrue Er i slet Tilstand sees derfor ikke kand svare noget«, hvorefter de som »ganske fattige« fritages for Skatten. Det fremgaar af Nummeret i Skattelisten Needer Qvarteer 15. Rode Nr. 1004, at de dengang boede i det nordøstlige Hjørne af Store Torv (det nuværende Albani Torv) i St. Knuds Sogn.1 Kort efter flyttede Familien til en lille Lejlighed i en Ejendom i Claragade paa Hjørnet af St. Annagade, som tilhørte Kromanden H. Chr. Kyhn.

Fra Stubs første Tid i Odense er antagelig Indskriften paa en Tavle i Vedtofte Kirke over hans Broder Mortens Hustrus anden Mand Hans Giislef, d. 22. Februar 1741, og paa Tavlen i Køng Kirke over Broderen Morten, d. 12. Maj 1725, og hans Hustru Karen Møller, d. 22. Sept. 1743.

Stub har formodentlig ernæret sig ved tilfældigt Skrivearbejde og har blandt andet ved »Vinkelskriveri«

ydet juridisk Hjælp til forskellige. Alt i alt har hans Forhold været yderst beskedne. Trods alt har han dog i disse Aar haft lidt Hjemliv. Et lille Indtryk deraf faar man af Kaffearien, som vel maa henføres til denne Tid, og som lægges i Munden paa hans Kone: »Jeg laver tynd Caffé«.

Stubs Bekendtskabskreds lærer man at kende gennem Fadderlisterne

*
– 24

til hans Børns Daab. Ved Datteren Christianes Daab 16. Febr. 1743 i St. Knuds Kirke blev Barnet baaret af Professor Anchersens Hustru, mens Købmand Hans Møllers Hustru gik hos. Fadderne var Raadmand og Tolder Christ. Nørager og Postmester U. C. Melbye. De var næsten alle fra Nabolaget, den fornemste brede Del af Overgaden. Professor Anchersen havde været Stubs Rektor i Slutningen af hans Skoletid. Men ogsaa Officerskredsen og Aristokratiet havde han Forbindelse med i disse Aar, derimellem enkelte fra Adelskredsen fra hans Ungdom. Man møder dem ved Datteren Eleonore Hedevids Daab 18. December 1744 i St. Hans' Kirke, hvor hun havde ikke mindre end to Stiftamtmande som Faddere: Grev Rantzau til Brahesborg og Stockfleth; den tredje Fadder var Oberstløjtnant Windtz, der havde været gift med Stockfleths Søster Isabella Stockfleth og efter hendes Død med Stockfleths Kusine Cathrine Charisius (d. 1743). Gudmoder var Oberstinde Berner (Barnet), mens Jomfru v. Westen gik hos.

Men ganske særlig har han truffet dem paa Byens Vinstuer, bl. a. Apoteker v. Westens Vinstue i Overgaden, saaledes som det fremgaar af Impromptuer og Drikkeskaaler, som maa stamme fra Odensetiden, og som indtager en fremtrædende Plads i Ambrosius Stubs Produktion. Stub har her haft Lejlighed til at udfolde sine særlige Talenter. Det gælder det lille elegante Impromptu »Ved Vinen den klare« fremsagt som en Drikkeskaal ved en Fest i Anledning af Major Cramohns Forbindelse med Geronemine de la Mare i Jomfruklostret i Odense, Drikkeskaalen »Vor Neubergs Bryst« og Improvisationen »Af 3 er den eene den anden ey lig«, »gjort til Statholder Rantzow og Oberst Leutnant Kender« over Ordsproget »De har det i Ryggen«, hvor Stub sammenligner sig med de to, hvoraf den ene har det i Ryggen, idet han er rig, den anden har det i Ryggen, idet han er stærk, mens Stub har det i Ryggen af Brud (dvs. Smerter) og af Værk,
25

hvorefter han fortsætter: I Riige! I stærke! o hielper et Skrog, Saa eenes 3 Meeninger vel i et Sprog.

Man har af Stubs Udtryk i Verset villet slutte, at han ligesom Ewald led af ondartet Ledegigt. Der er dog i Verset intet Grundlag for en saadan Diagnose. Stubs Rygsmerter kan have haft mange andre Aarsager. En ondartet Ledegigt vilde næppe have undladt at afsætte sig Spor i hans Skrift. Denne er imidlertid lige saa flydende og elegant i Brevet og Digtet til Stiftamtmand Holstein fra hans sidste Aar som i Skrivelserne til Juel fra hans yngre Aar.

I den første Tid har Stub indimellem opholdt sig paa Brahesholm i Vedtofte Sogn hos Christian Stockfleth, der som nævnt efter sin Moders og Faders tidlige Død havde arvet denne Gaard og det halve Krengerup. Da Stub 20. Dec. 1743 var indskrevet som Fadder i Verninge, kaldes han Ambrosius Stub fra Brahesholm. Stockfleth, der fra 1738 havde været Justitsraad og fungerende Landsdommer i Fyn, blev 18. Juni 1744 udnævnt til Stiftamtmand i Trondhjem, en Stilling han dog først tiltraadte Juni det følgende Aar. Udnævnelsen til Stiftamtmand blev af Stub fejret med et pompøst Digt i Alexandrinere: »Saa stiger dyb Forstand til norske Klippers Toppe«.

I Foraaret 1745 døde Stockfleths Moders Søster Fru Kaphengst. Det viste sig, at den godgørende Dame ved Testamente 30. April og 29. Maj 1744 havde skænket sine Godser til de fattige. Stockfleth protesterede og krævede Testamentet kendt ugyldigt, idet han paaberaabte sig Fru Anna Schinkels Testamente, hvorved Godserne var testamenteret til hendes Broders Slægt. En Kommissionsdom gik ham først imod, men ved Højesteretsdom 7. Juni 1747 vandt han Sagen. Fru Kaphengsts Testamente blev omstødt, og Stockfleth fik tilkendt Søholm og den anden Halvpart af Krengerup. Kort efter, 24. Juni, fik han Udnævnelse til Assessor ved Højesteret og vendte tilbage til
26

Danmark. Det heldige Udfald af Højesteretsdommen er blevet fejret ved Fester paa Søholm, som Stub maa have deltaget i. Det er til disse Lejligheder Drikkeskaalene »Begierlighed saa bøj dit Knæ« og »Her bragte Tiden en Pocal« er skrevet. Stockfleth døde knap 35 Aar gammel 25. Nov. 1750.¹ Ifølge den stedlige Tradition skal han have levet meget stærkt; jf. Indskriften paa Pladen paa hans Kiste: Udi hans svage Legeme var til herberge en munter Siæl. Hans Valgsprog (symbolum) var ifølge Indskriften: Procul ab umbra (Fjernt fra Skyggen).²

Ogsaa paa en anden fynsk Herregaard, Grev Rantzaus Brahesborg, er Stub mere lejlighedsvis kommet. Rantzau skal paa sine gamle Dage paa Forespørgsel have udtalt, at Stub, »der var en ganske egen Fyr, men et Pokkers godt Hoved«, aldrig havde haft Ophold paa Brahesborg, men rigtignok var kommet der paa Besøg.³

Fra Tiden i Odense og paa Brahesholm stammer et lille Manuskript i Ny kgl. Sml. 860,4° fra c. 1745, et

dobbelt Kwartblad med to indlagte Sedler. Det har en særlig Interesse, idet det er Kladde til 4 Vers af Stub, skrevet egenhændigt med en flygtig Haand. De to af dem er tidligere ukendte. Det ene paa første Side af Dobbeltbladet, »Stadfæst dit Forsyns Verk, det huus o fromme Gud«, er anbragt i en Ramme, hvorover der er antydet to Vaabenskjolde, og nedenunder Bogstaverne C D S (Christian de Stockfleth) og A C R (Adolphine Christine Rostgaard) og derimellem Aarstallet 1744 (rett. fra 1745), derunder atter et Rids af 2 smaa Bygninger forbundne med en Bue. Verset m. m. maa være Udkast til Udsmykning af en Portbygning, som Stockfleth lod opføre tværs over Vejen til Brahesholm fra Vedtofte

* * *
-- 27

tæt uden for denne By paa Grænsen mellem Byen og Brahesholms Jorder med en lille Stue paa hver Side som »Hospital« for et Par ældre Mennesker. Bygningen blev nedbrudt c. 1870 og afløst af et Hus i selve Byen, som senere atter er blevet substitueret af et lille Legat.¹

Det andet Vers »Adam var min første Fader, thi hand haver avlet mig« har nedenunder Navnet Wolfsborg. Wolfburg var Præst i Vedtofte 1724 til sin Død 1729, og Verset er vel inspireret af hans Dissertation De Paradiso seu horto Edenis 1704.

Ikke mindre Interesse har de to tidligere kendte Vers, idet de viser disses oprindelige Form. Det ene af dem, »Af tre blev dend ene, dend anden dog liig«, hvori Stub takker for de 4 Dukater, han har modtaget for det ovenfor nævnte Vers til Statholder Rantzau og Oberstløjtnant Kender, viser, at Verset i den almindelig kendte Form er stærkt forvansket. Ogsaa det andet Vers »HverTiime er forgyldt og viseren tillige« er særdeles interessant, idet det viser, at det oprindelig kun har haft 3 Linier. De to sidste er en senere Tilføjelse, men utvivlsomt af Stub selv. Man har her Forklaringen paa, at 3. Linie, som oprindelig har afsluttet Verset, ikke rimer.²

I Odense fik Ægteparret som før nævnt endnu et Par Børn, der begge døde som smaa. Overhovedet har Ægteskabet været en tornestrøet Vej for Mette Cathrine, som fra Ungdommen har været godt vant. Det er ikke mærkeligt, om hun undertiden kan have givet Udtryk for Utilfredshed. Hun har formodentlig tilmed været svagelig af Helbred. Kun 31 Aar gammel døde hun 1747 og blev begravet paa Frue Kirkegaard 15. Februar. Beskrivelsen af Boet fortæller os lidt om Stubs Hjem. Det bestod af Stue, Kammer, Køkken og Spisekammer. Møblementet, et indlagt Bord, 2 Gueridoner, 1 Lænestol og 6 Ruslæders Stole, en

* *
-- 28

Egedragkiste og et »Skaksengested«, Himmelseng med skraa Overdækning, giver Indtryk af et pænt lille Hjem.

Mellem Stubs Digte er Arien »Nu er jeg befriet fra Kierligheds Pagt«, som man næppe kan undgaa med Vilh. Andersen og Brix at henføre til Tiden kort efter Hustruens Død. Ogsaa Verset »Din Qvindes Skiærs-Ild var dit Helved alle Dage«, der har som Overskrift »Grav-Skrivt over Socrates« og handler om Xantippe, hentyder sandsynligvis, som Brix formoder, til Hustruen.

Hjemmet blev nu opløst. De to overlevende Børn Christine og Christian blev anbragt hos Familien, og Stub er kort efter vendt tilbage til Valdemarsslot. Om hans Færden i den nærmeste Tid efter Hustruens Død faar man Oplysning gennem en Sag, der verserede ved Odense Byret i Efteraaret 1747. En Mand i Odense havde lejet en Ejendom »Tolderlund« uden for Odense, men vilde fragaa Lejemaalet, hvorfor han blev indstævnet for Byretten. Her fremlagde han imidlertid Udkast til en Lejekontrakt, som endnu findes ved Sagen, skrevet egenhændig af Stub, hvori en Mand fra Kerteminde i Stedet for den sagsøgte var indført som Lejer.¹ Stub blev derfor indkaldt til at møde i Retten for at afgive Forklaring. Hans tidligere Husvært, Værtshusholder Kyhn, erklærede imidlertid, at Stub kun kom som Gæst, der betalte for hver Nat og hvert Maaltid og skiftevis boede hos ham og hos Værtshusholder Jørgensen, men iøvrigt mest opholdt sig hos Juel paa Taasinge og paa Brahesholm - Stockfleth var da netop vendt tilbage fra Norge - men da Stævningen indtraf paa Taasinge, var han lige rejst, uden at man vidste egentlig, »hvor den gode Mand er eller opholder sig«. Sagen trak ud til hen paa Foraaret, da man opgav at faa ham indkaldt.²

Naar Stub endnu efter Hustruens Død af og til har været i Odense, har det formodentlig været for at ordne Familieforholdene.

* *
-- 29

Endnu i Eftersommeren 1751 var han en Tur i Odense fra Valdemarsslot. Det maa være ved den Lejlighed, at han 12. September af Landsdommeren for Fyn og Langeland Bondo Simonsen laante 12 Rdlr., som skulde tilbagebetales 11. Marts. Beløbet blev ikke betalt, men anmeldtes ved Stubs Dødsbo. Det er vel, som formodet af Brix, ikke usandsynligt, at Pengene har skullet anvendes til Sønnen Christians Uddannelse. Han var da 14 Aar og gik i Odense Latinskole.

Stubs Hovedopholdssted har dog været Valdemarsslot paa Taasinge, hvor han atter er indtraadt i sin gamle Stilling som Juels Sekretær. Udgiveren af Stubs Digte T. S. Heiberg har i det ovennævnte Brev til Nyerup givet en Række Oplysninger, som øjensynlig er indhentet paa Valdemarsslot og angaar Stubs senere

Ophold der. Det hedder deri: »Juel tog sig meget af ham og havde ham stedse i sin Gaard, først for at holde ham i god Orden, men siden især for at more sig over hans Vittigheder. Men nogle Gange løb han bort, helst naar han havde Penge hos sig, og kom tilbage forsviret og næsten uden Klæder. Juel maatte nogle Gange klæde ham op for dog at have ham i et anstændigt Udvortes i sine Selskaber.. Stub havde helst Omgang med Gaardens Beriente, med hvilke han øvede Spil og Drik, men i de kultiverede Selskaber kom han meest tvungen, fordi han behagede ved sine Vittigheder, men sielden stod han ædru fra Bord, han kunde være fiin og gemen i sine Udtryk, ligesom han fandt Selskab til.«

Stub er denne Gang kommet uden Illusioner og uden Haab om en bedre Fremtid. Hans »svage Constitution« har næppe været bedre, end da han første Gang forlod Valdemarsslot.

Juel var nu en Mand paa godt et halvt Hundrede Aar, men stadig paa Livets Højdepunkt og fuld af Livslyst. Han var siden Stubs første Ophold paa Valdemarsslot 1746 blevet udnævnt til Kammerherre. Et Paradebillede, der findes paa Slottet, vel 30 omtrent fra denne Tid, viser ham som Officer med Brystharnisk og stor Paryk, en meget statelig Person. Barfod fortæller, at Juel »holdt et lille Hof paa Taasinge med Malere, Skuespillere og andre Kunstnere«. Fortællingen, der er blevet gentaget af senere Forfattere lige til Nutiden, er dog kun en Myte. Hans »Teater« har været et Marionetteater. Lejlighedsvis ser man, at der blev indkøbt Dukker og Duketøj. Det har ikke været »Legetøj«,1 men Figurer til Brug i Marionetteatret. Derimod har der, som det fremgaar af det foregaaende, i Perioder været Malere. Der nævnes ved flere Lejligheder en Maler Hans Christian Borch.2 I sin Optræden har Juel kunnet være brutal, men ogsaa velmenende og forstaaende. Det er betegnende, at han 1765 lod Træhest og Justitspæl sælge paa Auktion, efter at de i en lang Aarrække ikke havde været i Brug.3

Hvert Aar i Eftersommeren plejede Juel at tilbringe en Maanedstid i Hovedstaden, hvor han var i Audiens, besøgte Teatrene, det nye kongelige Teater paa Kongens Nytorv og Charlottenborg, hvor en fransk Trup optraadte, aflagde Visitter hos Standsfæller eller fordrev Tiden paa de mondæne Forlystelsessteder, Bellevue, hos »Mester Hans i Torbæk«, som Rahbek som før nævnt omtaler som et Sted, hvor Stubs Viser blev sunget, eller hos Cardinal i Pilestræde (nu en Del af Berlingskes Bygninger), som Rahbek kalder »et bekiendt Verts- og Spillehuus«. Som Juels Sekretær har Stub som Regel været med paa disse Rejser og har ført Regnskabet.4 Det var Tilfældet i 1749, da Stub

--- 31

sammen med 3 Lakajer boede paa »Tre Hjorter«, men havde sit eget Værelse og fik dobbelt saa meget til Fortæring som Lakajerne.

At Stub allerede har været med Juel i København 1747 synes at fremgaa af, at han har renskrevet et Digt dateret 8. September 1747 underskrevet af Rasmus Other og forfattet af denne, der maa have været en Bekendt fra Studenterdagene. Han havde været Kapellan i Vordingborg, men var 1740 blevet afskediget fra sin Stilling paa Grund af Drukkenskab, hvorefter han var blevet anbragt i Pesthuset, der laa ved Kalvebodstrand uden for København.1

Stub priser i sine Digte efter Tidens Skik Nøjsomheden. Der kan dog næppe være Tvivl om, at det selskabelige Liv paa Valdemarsslot har øvet sin Tiltrækning paa ham. Han har selv ydet sit Bidrag med Arier og Drikkeskaaler ved Fester og forskellige Lejligheder. Ved en Fest i Anledning af Kronprinsens, den senere Christian d. 7.s, Fødsel 29. Januar 1749 har han skrevet »Herop vor Glædskaabs danske Flag! Saa fyer du Thaarsings Skude!« - det var dengang og lige til 1853 kun tilladt private at flage med Dannebrog paa Skibene - og fra en Fødselsdagsfest Skaalsangen »Her er jo Fred«.

Om det muntre Liv, der udfoldede sig paa Valdemarsslot i Kammerherre Niels Juels Tid, faar man en Forestilling gennem Akterne i en Sag vedrørende Sognepræsten Christian Frederik Warde ved St. Nikolaj Kirke i Svendborg omkring Tiden for Stubs første Forbindelse med Valdemarsslot.2 Han havde kun været i sit Embede et Aar, da hans Uvenner indsendte Klager til de kirkelige Myndigheder over hans usømmelige Levemaade. Disse Klager, som dog hovedsagelig var anden- og trediehaands Beretninger, angik bl. a. hans Optræden paa Valdemarsslot (»Tosings Slot«), hvor

* *
-- 32

han ikke een men mange Gange havde »prostitueret sig ved Drukkenskab« og letsindig og letfærdig Tale. Saaledes var han for nylig, efter at han havde prædiket i »Tossings Slots« Kirke, hvor han havde »lastet og damneret« Drukkenskab, af Juel bedet til Bords sammen med Oberstløjtnant Holst, von der Maas og Johan Lehn til Hvidkilde og var der blevet saa overvældet af Drik, at han maatte staa op fra Bordet og søge at forlade Stuen, men var »saa haardt af Vinen angreben«, at han »maatte (reverenter at mælde) brække sig i Stuen for alle nærværende Øjne«. Derefter skulde han »have siunget for Compagniet en liderlig, ukristelig og højst forargelig Drikkeviser, hvori Bacci Navn blev nævnt«, og som var stilet Baccus til Ære. Han havde sunget Visen saa ofte paa Taasinge Slot, at de nu alle havde lært den og kunde synge med.

Ogsaa blandt Tjenestefolkene synes det at være gaaet lystigt til. Warde havde saaledes paa »Tossings-Slot« deltaget i en »Julestue eller saakaldet lystig Forsamling«, som blev holdt af Gaardens Tjenestefolk med

nogle af Bønderfolkene paa Landet, endskønt han selv tidligere havde kaldt det en afskyelig og ukristelig Sag at holde nogen Slags Julestue eller Lystighed. Han havde selv spillet paa Instrumenter blandt Musikanterne, »som var her af Byen« (Svendborg), og danset i hele Compagniets Paasyn med mere uanstændigt.

Biskop Ramus fik Ordre til at undersøge Sagen, men alle de paaberaabte Vidner fragik Klagerne. Herremændene Johan Lehn til Hvidkilde, Jørgen Walkendorf til Klingstrup og Niels Juel til Taasinge bevidnede alle, at de aldrig havde set Warde begaa noget usømmeligt eller fundet ham tilbøjelig til Drik. Warde klarede saaledes Frisag i første Omgang, men et Par Aar efter, da der var rejst nye alvorligere Anklager mod ham, blev han af Højesteret fradømt sit Embede og maatte derefter i en Aarrække søge sit Udkomme som hvervet Soldat i Tyskland.

33

Foruden at være Kammerherre Juels Privatsekretær har Stub ogsaa haft andre Hverv. Mellem Godsregnskaberne i Landsarkivet i Odense ligger saaledes et Materialeregnskab, som Stub har ført i Aarene 1747-49 over Godsets Beholdning af Materialer.

Hans Stilling har tillige omfattet Tilsyn med Biblioteket. Paa Valdemarsslot findes endnu et Katalog skrevet med hans Haand. Det meddeler Indholdet af 4 Kister, som maa have haft en betydelig Størrelse, da Fortegnelsen (foruden et Antal Tilføjelser) omfatter 16-1700 Bind, hvoraf over 100 er Folianter. Det er fortrinsvis lærde Værker paa Fransk, Tysk og Engelsk. Af Aarstallene fremgaar det, at Kataloget er skrevet tidligst 1748-49. Bøgerne i Kisterne maa formodes kun at have omfattet en mindre Del af Biblioteket, som vel for Hovedpartens Vedkommende har været anbragt paa Reoler i en overskuelig Orden. Ved Opgørelsen af Boet efter Kammerherre Juel nævnes 10 Reoler i Biblioteket.

Stub har utvivlsomt paa Valdemarsslot haft Lejlighed til at stifte Bekendtskab med den nyeste Litteratur. At han har kendt Holbergs Heltindehistorier, som var udkommet 1745, og faaet Interesse for Skildringen af Leonora Christine, viser et lille Digt:

»Æreminde og Grav-Skrift over Grevinde Leonora Christina«, som er meddelt af Barfod i Udgiven 1878 efter »en åbenbar samtidig håndskrift«, som han havde faaet til Laans af Kaptajn E. E. P. Nielsen ved Garnisonen i Nyborg.¹ Digtet, hvis første Linje lyder: »Her skiuler Muld og Nat en Konges Værdig Dotter«, havde Paaskriften: »Componeret paa Waldemar-Slott, paa Thorsinge, af Ambrosio Stub.« Barfod formoder, at det var skrevet egenhændigt af Stub. At Digtet er inspireret af Heltindehistorier, hvis fulde Titel er: »Adskillige Heltinders Og Navnkundige Damers Sammenlignede Historier Efter Plutarchi Maade Ved L. Holberg«, viser Slutningen:

* 34

Ærbødighed! gaae Vagt ved dette Dødnings-Telt. Her finder begge Kiøn En Dame og En Helt.

Fra Aaret 1750 maa den store Toldforpagterarie stamme, idet den har Tilknnytning til visse Begivenheder Sommeren og Efteraaret i dette Aar. 1749 bortforpagtede Regeringen Tolden paa Fyn og de sydfynske Øer undtagen Ærø, som jo hørte til Hertugdømmet Slesvig, til et Interessentskab af Købmænd i Odense. Man blev snart opmærksom paa det Afbræk i Indtægterne, den illegale Udførsel fra Ærø betød, og udrustede saakaldte Skærbaade, som rundt om i Farvandene opsnappede Smughandlere og beslaglagde deres Varer. Farvandene omkring Ærø var imidlertid yderst vanskelig tilgængelige for ikke stedkendte, idet de var opfyldt af Grunde, som dengang ikke var afmærkede, lige saa lidt som der fandtes Søkort. Jens Sørensens Søkort fra Slutningen af 17. Aarhundrede var ikke tilgængelige. Trafikken mellem Ærø og Taasinge kunde derfor fortsættes temmelig uforandret.

Derimod indtraf enkelte Episoder ved Troense og i Svendborgsund. I et Sammenstød mellem en Ærøjagt og Toldforpagternes Skærbaad ved Troense var Personalet fra Valdemarsslot indblandet, hvad der affødte en længere Proces dels ved Byretten i Svendborg, dels ved Birkeretten paa Valdemarsslot. Senere paa Aaret blev et Par Ærøskøbingbaade med Salt ombord opbragt i Svendborgsund af Skærbaaden, idet man fandt det mistænkeligt, at deres Toldseddel lød paa Stralsund, mens Baadene krydsede i modsat Retning gennem Svendborgsund. Da man ikke kunde paavise, at der var sket noget ulovligt, blev Baadførerne frikendt ved Byretten i Svendborg og Toldforpagterne idømt Bøde. Sagen førtes videre til Kammerretten, som ligeledes frikendte Baadførerne; da Sagen dog var mistænkelig, blev Processens Omkostninger »ophævet«, d. v. s. hver af Parterne skulde betale sine Omkostninger. At Sagen er fulgt med Interesse fra

35

Valdemarsslot fremgaar af, at en Afskrift af Kammerrettens Dom findes blandt Godsets Papirer.¹

Stubs Vise er et fingeret Forsvar for Toldforpagterne, men i Virkeligheden et haardt Angreb paa dem. De beskyldes for at svindle ved selv at indføre udenlandske Varer og sælge dem som danske samtidig med, at de lader deres Skærbaade overfalde fredelige Folk. Stubs Kritik har næppe, selv om den var sat paa Spidsen, været helt uberettiget. Efter at Kontrakten var udløbet 1761, ophævede Regeringen da ogsaa Ordningen og lagde igen Tolden direkte under Staten.

1750 havde den danske Regering overtaget den glücksborgske Del af Ærø med Ærøskøbing, væsentlig for at komme Smugleriet til Livs. Da Beboerne imidlertid havde lejet Tolden af Hertugen for en længere Aarrække, fortsattes Trafikken temmelig uhindret. En væsentlig Forandring skete først, efter at Ærø 1755 var blevet underlagt Toldforpagterne, og der var ansat Kontrollører baade i Ærøskøbing og Marstal. Samtidig standsede ogsaa Handelen mellem Ærøskøbing og Valdemarsslot.

Ogsaa Chrambambulivisen er blevet til paa Valdemarsslot. Chrambambuli var en ny tysk Likør Danziger Goldwasser. 1747 kom en tysk Vise paa 102 Vers, som efterlignedes i Danmark. 2 I Graaes Arier og Sange II er trykt en Chrambambulivise paa 40 Vers »forfattet af et Selskab Studentere, hvoraf enhver gjorde sin Strophe«. I Digtsamlingen Ny kgl. Sml. 458,8° er S. 194 indført en Chrambambulivise paa 25 Vers. Ogsaa Stubs Vise paa 7 Vers er en Efterligning efter den tyske.

Paa Valdemarsslot er endelig som vist af Brix³ skrevet 2 Arier, som har deres Forbillede i Arier i C. A. Thielos »Første Samling af Oder, som paa den danske Skueplads udi Kiøbenhavn ere blevne opførte«, der udkom 1751, og som Stub maa have haft

* * *
-- 36

Lejlighed til at stifte Bekendtskab med paa Slottet. Den ene af dem: »Er nogen, jeg er glæde riig« paa Melodi fra en Arie i »Den adelige Borger«¹ er en af Stubs lystigste Viser. I 1. Vers forekommer Linierne »Tit slog jeg før, jeg slaaer endnu Mit tomme Glas heel Glad itu«. Skikken med at slaa Glassene itu, naar Skaalen var drukket, hørte til god Tone i de fornemmes Selskaber i 16. til 18. Aarhundrede. Naar det gik særlig lystigt til, nøjedes man ikke med at slaa Glassene itu, men knuste ogsaa Ruderne i Vinduerne. At man ikke i den Henseende har staaet tilbage paa Valdemarsslot, synes de store Glarmesterregninger fra Kammerherre Juels Tid at tyde paa. Oktober 1749 indsattes saaledes paa Slottet paa een Gang 75 Ruder og i November 1747 alene i »den store Sal« 95 Ruder. Men ogsaa uden for Herskabets egentlige Domæne var Glarmesterregningerne forbløffende store. Juli 1749 indsattes saaledes i »Gieste Kammeret« 18 Ruder og i Domestiquernes Kammer 22 Ruder. Det er da ret beskedent, at der Dec. 1751 blev indsat 5 Ruder i »Mons. Stubs Kammer« og 8. Juli 1749 samme Sted »et Vindue flyet (dvs. repareret) som en Hund udsprang 10 Ruder og Blye«.

Ogsaa en anden Vise »Ey saa hvi tripper du saa fast« har sit Forbillede og direkte Reminiscenser fra en Arie fra Syngestykket »Oraklet«² i Thielos Oder fra den danske Skueplads og maa saaledes stamme fra Stubs sidste Tid paa Valdemarsslot. Det er Stubs eneste virkelige Elskovsarie, og det er derfor nærliggende at formode, at den ikke er uden Sammenhæng med den Begivenhed, som maa antages at være Aarsagen til, at Stub i Efteraaret 1752 maatte forlade Valdemarsslot. En udbredt Tradition³ fortæller,

* * *
-- 37

at Kammerherre Juel en Dag skal have sendt Stub op i Biblioteket for at hente en Bog og der ladet ham gennemprygge af et Par Karle, hvorefter han med sine Ejendele blev sejlet over til Fyn. Forinden havde han 19. Oktober faaet sin Gage 50 Rdlr. udbetalt.¹ Det synes naturligt med Brix² at formode, at Bortvisningen har Sammenhæng med en Indførsel i Landet Kirkebog nogle Maaneder senere: »1753 d. 7. Marts døbt Karen, et uægte Barn af Moderen Maren Hviid, Faderen sagdes at være Ambrosius Stub, som var Skriverkarl hos Kammerherre Juel paa Taasinge.«³ Man har formodentlig her den historiske, noget mindre romantiske Kerne i det Sagn, Molbech har benyttet i sit Skuespil »Ambrosius«, og som gik ud paa, at Stub blev bortvist, fordi han havde forelsket sig i »Baronens« Datter.

Ikke længe efter Opbrudet fra Taasinge er Ambrosius Stub kommet til Ribe, hvor han tilbragte sine sidste trange Aar. Her var Rektoren ved Latinskolen, den kendte Skolemand, Filolog og Digter Christian Falster, død kort i Forvejen d. 24. Oktober 1752. I den nærmest følgende Tid fremkom i »Københavnske danske Posttidender«, Datidens Berlingske, en Række navngivne Digte, hvori hans Minde hædredes. Et af de sidste af disse var et Digt underskrevet med Bogstaverne A. R., hvis Forfatter var en af Falsters tidligere Disciple, senere Provst i Ølsted, Anders Raarup. Efter at have hyldet den afdøde udtalte Digtet, at nu da den sidste Lektor, den sidste Bisp og den sidste Rektor var døde, var det forbi med Ribes Herlighed. Yderligere var der i Noter oplyst, hvem der sigtedes til. Lektoren var den kendte Peder Terpager, der har skrevet Ribes Historie; ved hans Død 1738 var det teologiske Lektorat gaet ind, og Konrektoren, der nu var

* * *
-- 38

Thomas Montagne, havde overtaget hans Hverv. Biskoppen var den lærde Orientalist Mathias Anchersen, d. 1741, hvis Efterfølger var ingen ringere end Salmedigteren Hans Adolf Brorson. Rektoren endelig var Falster, der var afløst af Stubs Ven fra Studenterdagene Sinnel Lange, som fra 1740 havde været Konrektor ved Skolen.

Digtet maa have vakt nogen ubehagelig Opsigt i Ribe, hvor Efterfølgerne med en vis Ret kunde føle sig krænkede. Man maa her have faaet den Tanke at besvare Digtet med et andet Digt, og det maa antages at være af den Grund, at Stub er blevet kaldt til Ribe, vel snarest af sin gamle Studenterkammerat Sinnel Lange. At Stubs Digt maa være skrevet i Ribe, hvad ogsaa Barfod og Th. A. Müller formoder, og ikke i Odense, som A. D. Jørgensen og Brix antager,¹ fremgaar af den Fortrolighed, det viser, med Hensyn til de

interne Forhold ved Skolen, som Stub ikke paa Forhaand kunde have Mulighed for at have Kendskab til. Stub maa have arbejdet hurtigt. Raarups Digt stod i Posttidender 24. November 1752, og Stubs Digt kom allerede i Nummeret for 11. December. Det var anonymt og uden Mærker af nogen Slags og kan næppe tænkes at være indsendt af Stub, men snarere af en af dem, der følte sig krænkede af Raarups Digt. Stub lader i sit Digt, der er skrevet i Alexandrinere, som passer godt til det mytologiske Sceneri, Falster selv fra sit Parnas udtale sin Misbilligelse af den overdrevne Ros og erklære, at Efterfølgerne ikke staar tilbage for de bortgangne. Digtet fremkaldte i Øvrigt et rimet Gensvar, der er bevaret i et Par Afskrifter, hvori den anonyme Forfatter tager Raarups Digt i Forsvar.² Han var øjensynlig ukendt med, hvem Forfatterne til de to Digte var.

Et Par Aar senere fik Stub et lille Levebrød som Skolemester,³

* * *
-- 39

idet en Række af Byens Honoratiores med Pastor P. Müller ved Catharine Kirke og Rektor Lange, som begge havde kendt Ambrosius Stub »20 Aar tidligere ved Academiet«, og Pastor Grønlund i Spidsen antog ham privat til at undervise deres Smaabørn.

Hvorledes det kom i Stand, fortæller Pastor Müller i et Brev til Biskop Brorson 15. Okt. 1754. De andre Skoler i Byen, erklærede han, var »stinkende Slavehuller, hvor en gammel Haandværksmand, Matros eller anden saadan Karl præsiderer«. De havde først ikke villet henvende sig til Stub, da de vidste, at han duede til noget langt bedre og højere, men var endelig blevet enige om, at Rektor Lange skulde forhøre sig hos ham. Lange gjorde da »Proposition hos Mons. S., om han kunde beqvemme sig til paa sin gamle Alder at paatage sig en privat Condition i at informere nogle faa skikkelige Folks Børn for Kammer, Lys, Ild, Kost, Løn etc.« Da Stub hørte, at det ikke var Rektor Lange alene, paatog han sig Conditionen. Det voldte Vanskelighed at finde et Sted, hvor Stub kunde logere. Pastor Müller havde næppe det Rum, der behøvedes for ham selv og hans Børn, og det samme var Tilfældet med Grønlund, kort sagt »alle havde lige gyldige Raisons«. Man enedes omsider om at leje et Værelse til ham hos Sadelmager Jens Hansen, hvortil Interessenterne sendte ham deres Børn. Paa Højden havde han 16 Elever.

Byens andre Skolemestre fandt imidlertid, at det var et Indgreb i deres Næring, og klagede til Magistraten og til Sriffamtmanden, mens Pastor Müller paa sin Side ved det nævnte Brev søgte Støtte hos Biskop Brorson. Stub har dog ikke i Længden kunnet klare sig over for de autoriserede Skolemestre og maatte give op efter et Par Aars Forløb. En af hans bedste Støtter, Rektor Lange, døde 3. Februar 1756. I en Ansøgning til Stiftamtmand Holstein dat. 5. Juni 1756,¹ der var ledsaget af et Digt, hvori Stub gav en Oversigt over sit Liv fra Barndommen til

*
- 40

Aarene i Ribe, bad han Stiftamtmanden give sin Tilladelse til hans Ansættelse som Informator for de Børn, der alligevel ikke vilde blive sendt til de andre Skoleholdere, og kun for saa mange, som han alene kunde undervise. Ansøgningen har ikke givet noget Resultat, og de sidste to Aar Stub levede, har han maattet hjælpe sig igennem med Almisser og Smaalaan. Samtidig har han det meste af Tiden i Ribe været hjemsøgt af Sygdom. Sine kummerfulde Aar i Ribe har han i Digtet skildret i følgende Linier:

Nu veed jeg hvad det er til Lægerne at trænge, De fiire Svagheds Aar har tæret mange
Penge. Omsider slap mit Liv, som berget Vrag, i Haun, Og al min Rigdom blev et
Skolemester-Naun. Jeg var, som patient, en Tidlang her i Riibe:
Her rimes alt for net, fordi jeg kom i Knibe.
Jeg lærde da privat, min Sveed blev toe Aar lang:
Saa sleed mit Sind sig løst fra Tredom, Tvist og Tvang.

Endnu i de første Aar i Ribe har Stub ifølge den stedlige Tradition kunnet samles med en lille sluttet Kreds af Byens Borgere i Vinstuen i Apoteket.¹ Beretningen nævner Kirurgen Schamvogel, Alb. Schumacher og Byfogeden Prokurator Steensen. De havde, fortælles der, visse Vedtægter, naar de kom, drak og gik, som i Vers var forfattet af Stub. Brix vil henføre det lille Vers:

»Vi har alle den samme Troe« med Linierne »Skam faae den som Lauget svikker, Og ey lystig drikker« til dette Ritual.² I Øvrigt søgte han Trøst i Digtningen, og som Tiden gik, blev Religionen mere og mere hans Tilflugt.

Stub er i Ribearene særlig produktiv. 1753 har han - efter Bestilling - skrevet Sangen »Toe Rigers Velfærds Fødsels Dag« til en Fest, som Stiftamtmanden Grev Ørtz - Holsteins Forgænger - holdt i »det højgrevelige Hotel Korsbrødregaard« i

* * *
-- 41

Anledning af Kong Frederik V.s Fødselsdag 31. Marts, hvortil Byens Rangs- og Standspersoner var indbudt, baade den civile og militære Etat samt Gejstligheden, Magistraten og de kongelige Betjente, ialt 38 Personer. Festen begyndte Kl. 12 Middag med Trompetfanfare fra Kirketaarnet af Byens Musikanter. Kort efter at Gæsterne var modtaget af Greven og Grevinden, blev de under Grevens Anførsel ført til Taffels.

Under Maaltidet »blev det Kongelige Huuses Velgaaende af Hans Excellence ved 6 Pokaler ombragt«. 4 Disciple fra Latinskolen sang ved hver Pokal en Strofe af Stubs Digt, mens der blæstes i Trompet og »den Danske Løsen, hver Gang Pocalen omgik, med 3de Skud affyret« med Kanoner anbragt i Haven. Festen, der varede til ud paa Aftenen, blev refereret i Danske Posttidender for 6. April, hvor ogsaa Stubs Digt var gengivet.

Til en Fest paa Stubs gamle Skole, Odense Gymnasium, 1757, ogsaa i Anledning af Kongens Fødselsdag 31. Marts, der blev »celebreret med Oration og Music«, blev af sunget en Kantate »indsendt fra den bekiente Danske Poet Ambrosius Stub«. Den var til Brug ved Festen trykt paa et Folioark.

Det kan i denne Forbindelse nævnes, at Stubs Vers, Drikkeskaalen »Kongen opnaae Snee hviid Alder« ifølge Rahbek skal have været i stadig Brug ved Kongens Taffel. 1 Det indleder I. Bind af Danmarks og Norges oeconomiske Magazin 1757 (Fortalen er dateret 28. Okt.), hvor det med Overskrift: »Et Patriotisk Ynske« optager den første Side. Det har her en noget anden Form end den, der kendes fra Udgaverne.

Af Stubs Digte er saaledes ialt 5, deraf de 4 i Ribetiden, trykt i hans Levetid. Alt i alt er det et Vidnesbyrd om Stubs voksende Anerkendelse som Digter.

Men først og fremmest maa Størstedelen af Stubs religiøse Digtning, som udgør c. en Trediedel af hans samlede Produktion,

*
– 42

henføres til Aarene i Ribe. Allerede i Stubs tidlige Digte kan man dog finde en religiøs Tone. Det er f. Eks. Tilfældet med Foraarsarien og Sørgedigtet over Adolphine Christine Rostgaard. Ogsaa den pietistiske Bevægelse har Stub stiftet Bekendtskab med før Ribeopholdet. I Valdemarsslots Bibliotek findes 2 Bøger med Stubs Navn, som maa være blevet glemt ved hans hurtige Opbrud. Den ene er Chr. Falsters »Ovids Klagebreve«, København 1719,1 den anden det pietistiske Værk Gottfr. Arnolds »Wahre Abbildung des innwendigen Christenthums«, Frankfurt 1709. Andre pietistiske Bøger har han kunnet stifte Bekendtskab med i Slottets Bibliotek. Det er derfor rimeligt at formode, at visse af de religiøse Digte allerede kan have været skrevet, før Stub kom til Ribe. Særlig grebet af Pietismen har han dog næppe været før den Tid. »Nu ligger Pietisten, O! drikker frit Chrambambuli« hedder det i Chrambambulivisen fra hans sidste Aar paa Taasinge.

De religiøse Digte, som endnu ikke er præget af Pietismen, maa formodes at være de ældste, og det er sandsynligt, at nogle af disse kan være skrevet paa tidligere Tidspunkter. Det gælder f. Eks. det kendte: »Hvad vindes ved Verdens vidtløftige Hav«. Dets Rytme, der minder om Bølgegangen paa Havet, slutter sig i en sjælden Grad til Indholdet, hvis maritime Tone nok kunde tænkes at stamme fra Stubs Ophold paa Sydøerne, hvor han kendte Sølivet af personlig Erfaring. I en Afskrift har Digtet som Overskrift: Sømandssang. Versemaalet er ogsaa benyttet af Brorson i »Troens rare Klenodie« 1739, hvorfra Stub maaske har hentet det. Endvidere »Saa sortnes vort Levnets den bliideste Dag«, der handler om Livets Forkrænkelighed, og er skrevet i samme Versemaal, og »Uforsagt hvordan min Lykke end i Verden blive

*
– 43

maae«, der er optaget i Kirkesalmebogen og, som Vilh. Andersen siger, maa være »digtet af en, der har Livet for sig«,1 m.fl.

Efter Christian VI.s Død 1746, da den pietistiske Bevægelse ikke længere fandt Støtte ovenfra, fik den et Midtpunkt i Ribe, hvor Brorson, Pietismens Salmedigter, var blevet Biskop. Hans fornemme Bispegaard laa tæt ved Stubs Skolestue. Kun et Plankeværk skilte Gaardene fra hinanden. Under Modgangen og under Paavirkning fra de religiøse Kredse i Ribe sluttede Stub sig til denne Bevægelse, hvor han fandt Trøst for sine timelige Bekymringer. En lang Række religiøse Digte giver Udtryk for hans varme Tilslutning til den pietistiske Retning. De er præget af dyb Inderlighed og Hengivenhed i Troen. Samtidig undgaar han som Regel heldigt Pietismens for Nutiden saa usmagelige Udtryk, som Brorson ikke altid kan sige sig fri for. Undertiden opnaar han virkelig ophøjede Udtryk for sine religiøse Følelser som i Arien »Jeg seer dit Konstverk store Gud«, der, som Brix siger, er skrevet »i et sprog saa ophøjet som simpelt, en from og følt tilstaaelse uden brist. Saaledes lider man Ambrosius bekenderen«.

Fra Ribetiden er ogsaa Epitafieverset i Verninge Kirke over Stubs Svoger Pastor Schyth, som døde 7. Jan. 1756.

Et af Stubs allersidste Digte: »Da mangel har forvoldt, Clienten ey betaler« maa antages at være skrevet Nytaar 1758. Det indeholder en Undskyldning for, at Stub paa Grund af Mangel ikke har kunnet betale sin Skyldighed. Han vil dog vise sin Villighed ved 3 smaa Nytaarsgaver: Digtet paa hvidt Papir, en »Sukker-Klod« og en Almanak, som skal vise, at »giengiølds pligt og baand Er lagt mig ævig paa af Fromheds Englehaand«, og at han »Skionner paa hvert Maaltids qvægsom stund« og ønsker, at »Fromheds Engel her maa leve mange Aar«. Brix formoder, at Digtet er henvendt til »Madame Jockum Schultz'«, hvis Mand til Dødsboet indleverede en Regning paa bl. a.

ugentlig Kost fra 3 Uger efter sidste Mikkelsdag til Dato, ialt 38 Uger à 18 Skilling, ialt 7 Rdlr. 12 Skilling. En Madame Jockum Scholtz' nævnes imidlertid ikke i Skiftebrevet, og det synes mere sandsynligt, at Digtet er henvendt til Else Maria Niels Nyemans, som indleverede en Fordring paa 2 Rdlr. 4 M. 8 S. for, hvad hun havde gjort for Mr. Stub, neml. opvartet ham fra St. Hans Dag 1757 til Dato, hvorfor hun ikke kunde have mindre end 2 Rdlr. 3 M., hvortil kom 1 M. 8 Sk., som hun havde laant ham 8. Juli 1758. Det samtidig rørende og charmerende lille Digt viser, at Stub til det sidste bevarede sin livlige Aand og sin rige Digterevne.

Den 15. Juli 1758 Kl. 6 om Morgenen døde Mons. Ambrosius Stub, studiosus, »i yderste Armod«, som hans Ven Pastor Grønlund noterer i sin Dagbog. Han blev begravet 18. Juli paa St. Catharine Sogns Kirkegaard. Som teologisk Student hørte han under den gejstlige Jurisdiktion, og samme Dag, som han var død, mødte Grønlund som residerende Kapellan ved St. Catharine Kirke paa Stiftsprovstens Vegne »for at forsegle og antegne hans ringe Efterladenskab« i Overværelse af hans Husvært Søren Nielsen Qvong og dennes (Sted) søn Nicolai Bech.

Fortegnelsen giver os et Indtryk af Stubs ydre Fremtoning, noget Billede af ham findes ikke: 1 grøn Everlestig gml. Kiortel, 1 rød Vest uden Ærmer, 1 blaa og hvidstribet Nattroye, 1 ditto kort Slaabrok med Sølvhage udi, 1 Par sorte Everlestig Buxer, 1 Par Sko, 1 Par Metal Sko Spænder, 2 Hørlærreds Skiorter, 3 Halskraver, 3 Par »Mancqvetter«, 3 Lommetørklæder, 1 Par sorte Strømper, 1 gml. Hat, 1 gml. Nathue, 1 Par Tøfler, 1 hvid Kæp (Spadserestok?), 1 sort Silkepung (Nakkepung til Parykken?) og et Læderbælte. Af hans øvrige Ejendele kan nævnes 1 Staal- og 1 Messingsignet, 2 Penneknive, 1 Timeglas, 1 Messing Stage med Staal Lysesaks, 1 Kobber Tekedel, 1 Messing Daase itu, 1 Fyrstaal og 1 Bliants Pen.

45

Hans Indbo var et blaamalet Egeskab og en Rejsekuffert overtrukket med Sælskind, begge Dele laant af Klokkeren Mons. Brasen ved Catharine Kirke, og en Bænk og en Regnetavle, som tilhørte Disciplene, 1 Par smaa blaatrykket Gardiner og 2 malede Billeder uden Ramme, desuden nogle Bøger paa Dansk, Tysk, Fransk og Latin, mellem dem et dansk Ny Testamente med nogle skrevne Vers over »Catechismus« bagi - maaske, som Brix formoder, Jesu syv Ord paa Korset - endelig 4 Stykker Vers. Blandt Regningerne var en Regning fra Apotekeren for »bekomme Medikamenter udi Stubs Svaghed« 13 Rdlr. og en dito fra Parykmageren for at accomodere Stubs Paryk.

De to Børn, Christian, der, som det blev oplyst, »frekventerer Gymnasium i Odense«, og Christine, fragik Arv og Gæld.¹ Om Christian se ndf. S. 53. Christine, der efter Moderens Død havde haft sit Ophold hos Fasteren i Verninge, hvor hun 1751 blev konfirmeret, var senere Lærerinde hos en Familie Schjødt i Holmehave og derefter hos Pastor R. Balslev i Tommerup. Hun døde 1811 i Odense.²

I Frederik Barfods første (»tredie«) Udgave af Ambrosius Stubs samlede Digte var i 1. Hæfte, som udkom 1848, indklæbet Facsimile af Slutningen af Stubs Følgeskrivelse til Digtet til Løvenørns Ligfærd, og i Noterne til dette Digt skriver han, at det »ganske sikkert hidrører fra Stub selv«, og at Digtet derfor af ham »er gengivet med diplomatisk Nøiagtighed«. Det har da ogsaa lige til Nutiden været antaget som autentisk. Endnu Brix har i Danske Digtere gengivet det som en Prøve paa Stubs Haandskrift. Det er imidlertid ikke skrevet med Stubs Haand. Barfod havde fundet Aktstykket i Gehejmearkivet i Klevenfeldts Samling af Afskrifter. Det er skrevet paa to sammenhæftede Folioark og begynder med Følgeskrivelsen, hvorefter Digtet

* * - - 46

umiddelbart følger, hvad der vel vilde være meget usædvanligt i en original Skrivelse. I en saadan vilde Følgeskrivelsen være skrevet paa et særligt Blad, som det er Tilfældet med Stubs Ansøgning og Digt til Stiftamtmand Holstein i Ribe. Digtet afviger i den Form, det har hos Barfod, ret betydeligt fra Digtet, som det er gengivet af Rahbek i Hesperus III 1820, hvor det er trykt efter et Eksemplar med Overskrift: Poeten Stubs Vers over Løvenørns Død, som han havde modtaget fra Løvenørns Sønesøn General Poul Løvenørn. Rahbek har derfor utvivlsomt Ret, naar han siger, at det »maa formodes at være om ikke Autographen selv, dog i det mindste en paalidelig Copie deraf«. At det, som Rahbek bemærker, var en »overmaade ziirlig Afskrift«, modsiger i hvert Fald ikke, at det kan have været skrevet med Stubs egen Haand. Digtet er her ogsaa mere komplet, det har tydeligt faaet sin endelige Form. Afskriften i Klevenfeldts Samlinger maa da antages at gaa tilbage til en Koncept. Den er skrevet med en ikke særlig karakteristisk Skriferhaand, som er meget fjern fra Stubs Haandskrift.

Stubs Haand finder man i de to førnævnte Skrivelser til Oberstløjtnant Juel 1741 og i Ansøgningen til Stiftamtmand Holstein med medfølgende Digt fra 1756, alle med hans Underskrift, desuden i det ovennævnte Udkast til en Lejekontrakt, som blev fremlagt i Huslejesagen i Odense 1747. Stubs Haand er smuk og elegant og med et personligt Særpræg, som gør den let kendelig.¹ Han anvender navnlig en g-Form, som man ellers yderst sjældent træffer. Venstre Side af Hovedet er skrevet som en Hage, hvor det er muligt i Forbindelse med det foregaaende Bogstav, hvorefter Nedstregen med Sløjfen med en let Bøjning til venstre tilføjes. Særlig elegant skrevet er Brevet og Digtet til Stiftamtmand Holstein; han har her gjort sig særlig

Umage. Det viser, at han lige til sine sidste Aar bevarede sin smukke Haandskrift.

Kendskabet til Stubs Skrift muliggør en Eftersøgning af originale Stubmanuskripter. Det viser sig, at der foruden Digtet til Holstein er bevaret en lille Række Digte skrevet med Stubs egen Haand. Det er Digtene: »Før din hellig Lyst blev syndig«, »Høye Gud vort Fald, des verre« og »O du dybe Fald og Vaade«, skrevet paa eet Blad, og Oversættelsen af Rostgaards latinske Vers ved Christiansborg Slots Indvielse 1740: »Toe Rigers Fader Selv og Moder seer mand stige«. Det sidste, der ligesom Digtet og Brevet til Holstein er skrevet med en særlig elegant Haand, viser os Digtet, saaledes som Stub har afleveret det til Stockfleth, Rostgaards Svigersøn. De 3 religiøse Digte maa være Afskrift skrevet af Stub selv paa Bestilling eller som Gave til Venner. De viser, at Stub selv har haft en vis Omsorg for sine Digte, og at det ikke er helt korrekt, naar Barfod i Slutningen af Indledningen til sine 2 sidste Udgaver siger, at Stub næppe har gemt sine Digte, »øjeblikkets børn«, men ladet dem trøstigt flagre, hvorhen de vilde. Mens de nævnte Digte alle er skrevet med »Skønskrift«, er de 4 Vers i det ovennævnte lille Manuskript, der har Karakter af Kladder, skrevet med flygtig Haand og viser hans mere private Skrift. Man genfinder dog deri de samme karakteristiske Træk.

De nævnte Breve og Digte har Interesse ikke alene ved at vise Stubs Skrift, men ogsaa ved at vise hans Retskrivning, hvad der giver os Mulighed for at bedømme Overleveringen af Stubs Digte. I Danske Lov, som udkom 1683, havde Johannes Laverentsen givet Normen for den senere danske Retskrivning, store Bogstaver ved Substantiver, Afskaffelsen af ch og ck, i istedet for y i Diftongerne ey og øy m. m. Mens disse Regler hurtigt trængte igennem i Trykkerierne, varede det meget længe, før de blev gennemført af private, og de sejrede først i Løbet af 2. Halvdel af 18. Aarhundrede. I første Halvdel af Aarhundredet, Holbergs 48 og Stubs Tid, var Retskrivningen endnu overordentlig vilkaarlig, store Bogstaver brugtes som Regel ganske tilfældigt, ey og øy bevarede i stor Udstrækning, og ogsaa de øvrige Reformers var langt fra gennemført. Det gælder ogsaa Stubs Retskrivning.

Stub ses ikke at have ejet en egentlig Samling af sine Digte. I hans Bo fandtes foruden de nævnte Vers over Catechismus bagi et Ny Testamente kun 4 Stykker Vers, maaske lignende Renskrifter som de bevarede. Ikke længe efter Stubs Død har man imidlertid begyndt at samle hans Digte.

I Ribe, hvor man havde haft Digteren paa nærmeste Hold, og hvor mange af hans Digte maa have været i Omløb, mundtlig eller skriftlig, har en ukendt paa to sammenhæftede Folioark med Overskrift: »Efterfølgende Vers ere alle forfattede af Ambrosius Stub« indført 13 Digte og Vers, hvorefter der fol. 3v nederst noteres: »Her endes Stubs Vers«. Paa aaben Plads f. 3v er med en noget senere Haand tilføjet endnu 4 Vers af Ambrosius Stub. Hæftets Indhold er hovedsagelig verdslige Digte, flere af lidt ældre Dato, saaledes Digtet til Løvenørn og en Række Impromptuer og Smaadigte, der maa stamme fra Odensetiden, og som Stub maa have meddelt sin Bekendtskabskreds i Ribe. Ikke sjældent har de en noget anden Ordlyd end de ellers kendte Opskrifter, hvad der godt kan skyldes, at Stub selv til forskellige Tider har gengivet sine Digte paa varierende Maade. Hæftet findes nu i Ribe Katedralskoles Bibliotek i Samlingen D 25 Stubiana. Denne Samling indeholder ogsaa enkelte andre Stubdigte.

Enkeltvis finder man desuden Stubdigte spredt i en ret stor Række Digtsamlinger fra 2. Halvdel af 18. Aarhundrede - man har ikke mindst interesseret sig for de smaa vittige Impromptuer - og i Samlingspakker - det er her Stubs egenhændige Digte ogsaa har faaet Plads. I de talrige Almuevisebøger forekommer Stubs Digte derimod yderst sjældent. Det modsiger i nogen Grad 49 den sædvanlige Mening, at Stubs Digte skulde have været almindelig udbredt blandt Landalmuen. Stubs Viser med deres litterære Karakter falder uden for disse Visebøgers sædvanlige Indhold, der som Regel stammer fra Skillingsviser og Flyveblade.

En egentlig Indsamling i større Stil af Stubs Digte er dog først foretaget af Sjællænderen, Præsten T. S. Heiberg, f. i Vemmetofte 1738, som 1771 udgav »Arier og andre Poetiske Stykker af Ambrosius Stub«, hvorved Stub først blev kendt for Offentligheden. Bogen, der blev trykt uden Udgivernavn af den københavnske Bogtrykker og Forlægger H. J. Graae, fremtræder særdeles pynteligt trykt - mod Tidens Sædvane med latinske Bogstaver, i en ret lille Type. Den var delt i religiøse Digte, der har Titlen »Gudelige Arier«, og verdslige Digte med Titlen »Moralske og muntre Stykker«. I Slutningen af Bogen er dog tilføjet 4 religiøse Digte med Overskrift: »Anhang Af nogle under Trykken tilsendte Gudelige Arier«. I alt indeholdt Udgaven 42 Digte og Vers. Som det fremgaar af det ovenfor citerede Brev, hvori Heiberg paa sine gamle Dage meddelte Professor Nyerup Oplysninger om Ambrosius Stub, havde han i sine Studenteraar stiftet Bekendtskab med Stubs Digte, hvad der maa have givet ham Interesse for at samle dem. Heibergs Samling bygger formodentlig baade paa mundtlig og skriftlig Overlevering. At han ogsaa har benyttet originale Stubmanuskripter fremgaar af, at de tre religiøse Digte i det lille Stubmanuskript, som er omtalt ovenfor, forekommer i samme Orden hos Heiberg.

I den nærmeste Forbindelse med Heibergs Udgave staar et lille Haandskrift, et Oktavhæfte, der paa Barfods Tid tilhørte den kendte Sprogmand Israel Levin, af hvem Barfod fik det til Laans, men som nu findes i Kgl. Bibliotek som Ny kgl. Sml. 514,8°. Det har samme Titel som Udgaven og indeholder alle Digtene i denne. Digtene er delt i de samme to store Grupper, hvoraf den religiøse Gruppe er uden Overskrift, mens

den anden Gruppe 50 ligesom Udgaven har Overskriften »Moralske og muntre Stykker«. I Slutningen af den sidste findes som i Udgaven de 4 religiøse Digte, men her uden Overskrift, hvorefter følger »Een fremmet Medicus i Kunsten fix og øvet«, som formodentlig bevidst er udeladt i Udgaven. Ogsaa Ordningen i Grupperne er i det hele den samme, kun staar Udgavens Nr. 10 »Giv Sag og Søgmaal« her som Nr. 1, og et Par Steder er to efter hinanden følgende Digte ombyttet i Udgaven, utvivlsomt af Pladshensyn. Der kan derfor ikke være Tvivl om, at Haandskriftet maa gaa tilbage til Heibergs Manuskript. Det har en Del Fejl, som ikke findes i Udgaven, og som vel i hvert Fald delvis skyldes Afskriveren. Særegent for Haandskriftet er, at det i flere Tilfælde udelader d i Endelsen af Ord: Hva for Hvad, Boe for Boed, Foe for Foed. I Digtet »Vel an, endskiønt jeg skal« rimer det Foe paa Roe, mens Udgaven har Foed - Boed. Et enkelt Sted i Arien »Et varigt Vel« har Haandskriftet et fejlagtigt indsat d: Død Døden i Stedet for Udgavens døe Døden. Paa den anden Side har det ogsaa flere Steder utvivlsomt rigtigere Læsemaader end Udgaven. Forskellighederne mellem Haandskriftet og Udgaven skyldes formodentlig i nogen Grad redaktionelle Ændringer eller Trykfejl i Udgaven. Haandskriftets Retskrivning ligger bortset fra det nævnte meget nær Udgavens, men har dog paa visse Punkter et mere gammeldags Præg og ligger derfor nærmere Stubs Ortografi, det gælder navnlig Brugen af de store Bogstaver, som formodentlig i Udgaven er reguleret af Sætteren.

Foruden dette Haandskrift findes i Kgl. Bibliotek endnu et Kvarthæfte med Stubdigte fra 2. Halvdel af 18. Aarhundrede i Pakken Ny kgl. Saml. 3225,4°, der ifølge Paaskriften indeholder »ældre Digte m. m. i Manuskript købt i en Blandingspakke paa afdøde Pastor Hellemanns Auktion«. 1 Hæftet indeholder 24
*
- 51

Digte og Vers af Ambrosius Stub, som alle findes i Heibergs Udgave, og desuden til sidst et »Drikkevers«: »Til Tegn at vi vil Bachus ære«, som næppe er af Stub. Ogsaa denne Samling er delt i en Afdeling med religiøse Digte med Overskrift: »Aandelige Sange«, som kun indeholder 4 Digte, og en Afdeling »Moralske og Muntre Stykker« med 20 større og mindre Digte. Digtene indenfor de to Afdelinger staar derimod i en helt anden Orden end i Heibergs Udgave. Da Samlingen imidlertid har samme Inddeling i religiøse og verdslige Digte, og Overskriften over den sidste Afdeling er den samme som i Udgaven, ligesom Digtene baade i Ordlyd og Ortografi staar Heibergs Udgave meget nær, maa ogsaa dette Haandskrift gaa tilbage til Heibergs Samling. Formodentlig repræsenterer det et ældre Trin af Samlingen eller eventuelt en Samling, som Heiberg har benyttet. Ligesom Ny kgl. Saml. 514,8° har ogsaa dette Haandskrift enkelte bedre Læsemaader end Udgaven.

Heibergs Udgave blev anmeldt i Københavnske Efterretninger om lærde Sager og fik af den anonyme Anmelder en udførlig og meget anerkendende Omtale. »Selv om ikke alle de Stykker, som Samlingen indeholder, er Mesterstykker«, skrev han, »turde man om nogle, og det er ikke faa, vel sige, at ingen, ikke den største Mester, skulde have leveret dem bedre«. Han aftrykte samtidig en Række af de mest kendte af Samlingens Digte.

1773 og 1777 udsendte Graaes Bogtrykkeri to Samlinger »Arier og Sange« af navngivne og ikke navngivne Forfattere, som almindeligt antages ligeledes at have været samlet og udgivet af T. S. Heiberg. I Samlingen 1773, der indeholdt c. 200 Viser, var optaget 13 af Ambrosius Stubs Digte, som fandtes i Udgaven 1771. De maa dog, i hvert Fald delvis, bygge paa andre Opskrifter. Derudover var der endnu 12 Digte af Stub, hvoraf dog de 9 var uden hans Navn.

Samlingen 1777 med 280 blandede Sange og Drikkeskaale 52 indeholdt 8 Digte af Stub, hvoraf 6 fandtes i Udgaven 1771, mens 2 var nye. Desuden bragte Samlingen et længere Digt »Det menneskelige Livs Løb«, hvis første Vers, som begynder »Fødes, Græde, Svøbes, Ammes«, allerede var optaget i 1. Bind af »Arier og Sange« 1773. Det er her uden Navn, men i Christian Stubs Udgave af Faderens Digte 1780 tillægges det Ambrosius Stub, og hele Digtet har siden Barfods Tid været tillagt ham. Som oplyst af Billeskov Jansen er første Vers imidlertid Indledningsvers til et Lykønskingsdigt af den svenske Digter Olof von Dalin (1708-1763) til Grevinde Hedvig Taubes 24 Aars Fødselsdag 31. Okt. 1738. 1 I Arier og Sange II 1777 er Verset fulgt af en lang Række Vers, som nærmere udfører de enkelte Led af 1. Vers, og som intet har med det svenske Digt at gøre. De har alle en meget bedrøvelig Afslutning. I Overskriften til Digtet anføres som Melodi første Linie af det svenske Digt: »Fødas, graata, die og lindas«, og derunder i ny Linje oplyses »Componeret i Dramen«. Da Melodien nødvendigvis maa være af svensk Oprindelse og være hentet fra det nævnte Digt, kan den ikke være komponeret i Drammen. Oplysningen kan derfor ikke gælde Melodien, men maa gaa paa Digtet, 2 og Tildigningen maa altsaa være foretaget i Norge, formodentlig af en Amatør. De svenske Træk, man har ment at kunne paavise, og som skulde stamme fra Forlægget, er i Virkeligheden norske. 3 Oversættelsen af 1. Vers efter det svenske Digt maa imidlertid være ældre end den norske Tildigning. Den maa have haft betydelig Udbredelse og have været kendt baade i Danmark og i Norge og kan for saa vidt godt skyldes Ambrosius Stub.

* * *
- - - 53

Samlingen fra 1777 har en noget mere moderniseret Retskrivning end Samlingen 1773.

Den første af de to Samlinger blev anmeldt i Kiøbenhavns Adresse-Contoires Kritiske Journal 1773. Den strenge anonyme Anmelder (»H«) karakteriserede Samlingen som »fortræffelig vel kalkuleret paa

Udbredelsen af den sletteste Smag man vil forestille sig«, men han fremhævede dog Digte af Tullin, Nordahl Brun og Stub. Om den sidste udtalte han, at han var besynderlig heldig i det Naive, og hans Sange ere fulde af rigtige og tit uventede Tanker og have en behagelig Versification.

Fremkomsten af Udgaven 1771 og den Opmærksomhed, den vakte, kaldte den Mand frem, som skulde have de bedste Forudsætninger for at fremdrage Digte, der endnu ikke var publiceret, Ambrosius Stubs Søn Christian. Det er ikke mindst ham, vi kan takke for vort Kendskab til Stubs Produktion. Christian Stub maa som nævnt antages at være født 1737, mens Forældrene endnu opholdt sig i Langsted. Ved Moderens Død opgives hans Alder at være 10 Aar. Han gik i Odense Latinskole og blev Student 1759. I Universitetsmatriklen anføres, at hans Alder er 22 Aar. Senere finder man ham som Skoleholder i Fuglsbølle paa Langeland, hvor han 27. November 1776 blev gift med Maren Sørensdatter. Christian Stub døde i Fuglsbølle kun 48 Aar gammel 1785. Efter Udtalelserne i Fortalen til hans Udgave af Faderens Digte har han øjensynlig opholdt sig paa Langeland en længere Aarrække. Naar Ambrosius Stub undertiden er blevet sat i Forbindelse med Langeland, skyldes det formodentlig Forveksling med Sønnen.

Som bosiddende i Fuglsbølle tæt ved Rudkøbing har Christian Stub været i Nærheden af de Steder, hvor hans Fader havde opholdt sig i vigtige Perioder af sit Liv, og hvor han havde Mulighed for at indsamle Digte af ham. Det ses da ogsaa, at han har været i Forbindelse med den daværende Besidder af 54 Valdemarsslot Kammerherre Frederik Juel, ligesom han maa have besøgt Ærøskøbing. Han har desuden øjensynligt været i Besiddelse af Materiale direkte fra Faderen, maaske delvis i Form af Kladder og Udkast. Sandsynligvis har han haft mere Forbindelse med sin Fader, end det direkte fremgaar af Kilderne.

1780 udgav han paa Det kgl. privil. Adresse Contoires Bogtrykkeri i Odense »Arier og andre poetiske Stykker af Ambrosius Stub«, som han betegnede som »Andet, rettede og forøgede Oplag«. Allerede forinden havde Trykkeriet i sine Kongelige Allernaadigst privilegerede Odense Adresse-Contoires Efterretninger som en Forreklame gennem flere Numre meddelt Prøver paa Digtene. I Fortalen til Udgaven, der var tilegnet Grev Frederik Ahlefeldt, udtalte han: »siden den første ærværdige Udgiver ikke efter mit Ønske haver været saa lykkelig ved det første Oplag, der er meget ufuldstændigt, saa og mange Steder urigtigt trykt, og det ydermere med latinsk Stil, som ikke just passer sig paa en dansk Materie, eller er læselig for enhver læg Mand, der kunde have eller faae Lyst til at læse: saa overleveres for det høirespektive Publikum en fuldstændigere Samling med dansk Stiil, rettet og rensat saa vidt muligt fra Trykfejl, da jeg, som ellers venter mig mere berettiget end andre til dette lidet Værks Oplag, lover: at, saasnart denne Udgave finder forønskeligt Aftræk, skal jeg snart igien stræbe at udgive en endnu fuldstændigere Samling med et lidet Tillæg af mig selv«.

I Udgaven, der indeholdt ialt 67 Digte og Smaavers, var Digtene fra Heibergs Udgave aftrykt, undtagen det sidste »Vaare Dage løbe fage« - maaske har hans Eksemplar, som Barfod antager, været ukomplet. De bringes i næsten samme Orden som hos Heiberg, kun er Heibergs Digte Nr. 39 og 40 »Jeg seer dit Kunstverk« og »Jesu Samtale med Siælen« anbragt som Nr. 24 og 25 blandt de religiøse Digte, hvor de med Rette hører til, og Nr. 41 Verset »Prent selv Immanuel« er anbragt som sidste Vers 55 i den nytilkomne »I hvad min Talsmand leed«. Desuden er der efter Nr. 12 indskudt 6 Digte, efter Nr. 14 2 Digte og efter Nr. 16 3 Digte, hvoraf det ene Nr. 28 »O du dybe Fald og Vaade« allerede var trykt som Nr. 5. Jesu syv Ord paa Korset, som hos Heiberg var ufuldstændige, bliver ved Tilføjelsen suppleret med de 3 manglende Digte. Endelig tilføjes efter Digtene fra Heibergs Udgave endnu 16 Digte, hvoraf 5 fandtes i Graaes Ariere og Sange, men kun de to med Stubs Navn.

Naar Christian Stub kalder sin Udgave rettet og forbedret, skyldes det vel navnlig, at han har givet visse Ord en mere moderne Retskrivning: kan for kand, evig for ævig, Siæl for Siel o.s.v. Stort set følger han imidlertid Heibergs ret konservative Retskrivning: ey for ei, øy for øi m. m., som han i det hele ogsaa anvender i nytilkomne Digte. Han giver dog ogsaa enkelte Steder reelle Forbedringer og retter vitterlige Fejl i Heibergs Tekst.

Christian Stubs Udgave maa have fundet tilstrækkelig Afsætning, for 2 Aar senere 1782 udkom paa samme Forlag i Odense det lovede Supplement »Anhang til Ambrosii Stubs Poetiske Tanker« med et Tillæg af Christian Stubs egne Digte. Det var tilegnet Kammerherre Frederik Juel til Taasinge, og der kan næppe være Tvivl om, at han her har hentet en Del af Materialet til sin Udgave. Første Afsnit med Faderens Digte indeholdt 25 Digte, deraf er imidlertid det ene, Nr. 4 »O rene Danske Lov«, ikke af Stub, men af Kingo, og Nr. 20 »Jeg har kun Dyden kjær« var allerede trykt i Udgaverne 1771 og 1780. Af de øvrige var de 10 sidste trykt i Graaes to Samlinger Ariere og Sange, men de 7 af dem var der uden Navn.

Denne Række Digte, som Anhanget har fælles med Graaes Ariere og Sange, som Christian Stub næppe har kendt, har en særlig Interesse. Forlægget for de ni første af Digtene, som alle findes i Graaes første Bind, maa formodes at være et lille Hæfte 56 med Stubdigte, maaske et efterladt Hæfte paa Valdemarsslot, som har været Grundlag baade for Graae og Christian Stub, idet Digtene forekommer delvis i samme Rækkefølge i Anhanget og i Ariere og Sange. Naar Rækkefølgen ikke er helt den samme, skyldes det vel, at første Del af Ariere og Sange har en saglig Opdeling i Grupper efter Visernes Indhold. Digtene synes at stamme fra et forholdsvis tidligt Tidsrum af Ambrosius Stubs Liv, muligvis fra Stubs første Periode paa

Taasinge. Det er hovedsagelig Digte, man maa formode er henvendt til Hustruen. Med den Rækkefølge, de har i Anhang, og som maa antages at være den oprindelige, er det følgende: »Bestandighed er rar« (Anhang 16, Graae I 72), »Trofasthed er den Dyd, jeg søger« (Anhang 17, Graae I 73), »Spring Hierte« (Anhang 18, Graae I 74). »Jeg har kun Dyden kiær« (Anhang 20, Graae I 107a), »Du deylig Rosen-Knop« (Anhang 21, Graae I 107 b), »See Skjønhed er en Skat« (Anhang 22, Graae I 105), »Skal Dahllens Lillie« (Anhang 23, Graae I 66). Til Rækken hører ogsaa »Hierte Ven! vi ere lige«, som mangler i Anhang, idet den allerede er optaget i Udgaven 17 80, den har Nr. 75 i Graae I. Af de nævnte Digte er ikke mindre end 3: »Jeg har kun Dyden kiær«, »Du deylig Rosen-Knop« og »See Skjønhed er en Skat« skrevet paa den af Stub saa yndede Melodi laant fra Sperontes (Scholze): Singende Muse an der Pleisse (1736) - Ode Nr. 33 Ich bin nun wie ich bin -, som Stub formodentlig som nævnt har haft Lejlighed til at benytte paa Valdemarsslot. Uden for Rækken af Digte til Hustruen falder Digtet »Uskyldig Tidsfordriv jeg har« (Anhang 19, Graae I 106) og det sidste i Rækken »Haab ikkuns! Haab kuns« (Anhang 24, Graae I 76), som er Oversættelse efter Sperontes (se ovf. S. 20).

Det tiende og sidste Digt, »Forhadte Navn af Toldforpagter«, som er fælles for Anhang og Graaes Arier og Sange, falder helt uden for den nævnte Række. Det maa som vist ovenfor stamme 57 fra Stubs senere Ophold paa Valdemarsslot. I Arier og Sange er det først trykt i 2. Bd.

I Anhanget har Christian Stub i langt større Udstrækning end i Udgaven 1780 moderniseret Retskrivningen og givet den sin Tids, sidste Fjerdedel af 18. Aarhundredes, Retskrivning. Samtidig har han foretaget vilkaarlige Ændringer. Saaledes er den da forældede Hyrdestils Phillis i Rosenarien forsvundet. At han ikke des mindre sine Steder har bedre Læsemaader end Graae (dvs. Heiberg) er dog utvivlsomt. Der kan f. Eks. ikke være Tvivl om, at »Circes Svin« i Arien »Uskyldig Tidsfordriv jeg har« er mere oprindelig end »skidne Svin« i »Arier og Sange«, som maa være en Popularisering af Udtrykket.

Af Christian Stubs egne Digte, der væsentlig er Lejlighedsdigte, har »Lykønskning til Kammerherre Juel paa hans Fødselsdag« en særlig Interesse. Det er utvivlsomt skrevet i Anledning af Frederik Juels 20 Aars Fødselsdag 19. Jan. 1781 - han var da endnu ikke Kammerherre, men blev det i Løbet af Aaret. Digtet med en Aria - der har Reminiscenser fra to af Faderens Digte »Herop vor Glædskabs danske Flag« og »Her er jo Fred« - og Drikkeskaale for »Stamherrens Frue« og for den nyfødte »Junker Carl Juel«, viser Christian Stubs Forbindelse med Valdemarsslot.

Stubs Digtning blev behandlet med megen Anerkendelse af Litteraturhistorikerne i den følgende Tid, saaledes af Nyerup og Rahbek i Udsigt over den danske Digtekunst under Kong Frederik den Femte 1819 og af Molbech i Dansk poetisk Anthologie I 1830. Begge Steder aftrykkes Prøver paa Stubs Digtning. At man ogsaa lejlighedsvis har eftersøgt Digte af Stub fremgaar af Rahbeks Oplysning, at »en hæderværdig Veteran, der ikke saamange Aar efter Stubs Død, levede som Huuslærer i selvsamme Juuls Gaard, hvor Stub havde haft sit Tilhold, og den Tid søgte poetiske og andre Minder af ham, fandt og opdagede intet, og 58 han synes at være gaaet over vor poetiske Litteraturs Himmel som et Stjernesud«.1

En ny Udgave af Stubs Digte udkom først omkring Midten af 19. Aarhundrede ved Frederik Barfod. Udgaven, der var udsendt af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme, udkom i 2 Hæfter, selve Digtene og Noter 1848 og den udførlige Indledning med en Biografi af Stub efter de da kendte Kilder 1852. Barfod kaldte sin Udgave 3. Udgave, hvad der har givet Anledning til nogen Forvirring. Han efterlignede derved Christian Stub, som havde kaldt sin Udgave 2. Oplag.

I sin Udgave sammenarbejdede Barfod de 3 gamle Udgaver og foretog forskellige Omstillinger af Digtene for at opnaa en mere saglig Ordning, men beholdt den gamle Inddeling fra Heiberg og Christian Stub i »Gudelige Arier« og »Moralske og muntre Stykker«, hvortil han føjede et lille Afsnit med Oversættelser. Til Digtene fra de gamle Tryk kunde han endnu føje 4 Smaavers, han havde modtaget fra Meddelere, og Samlingen var derefter paa 95 Digte.

Ved Slutningen af Noterne meddelte han yderligere 5 Epitafievers, to fra Kjøng Kirke over Stubs Broder og hans Hustru og dennes anden Mand og over Broderens Svigerforældre og et fra Verninge Kirke over Stubs Svoger Pastor Schyth, endvidere et Vers over Kaptajn Cramohns første Hustru - hans anden Hustru var den fra Stubs Impromptu kendte Geronemine de la Mare - »Min Kone findes her nedlagt til Jord og Muld«, og et over Christian Stockfleths første Hustru Adolphine Christine Rostgaard:

»Saa er vort Liv som Høe, vor Glæde lig en Skygge«. Barfod meddeler dem med meget Forbehold, hvad der ogsaa er Grund til. Det sidstnævnte er i hvert Fald ikke af Stub, det er skrevet af Præsten Baltzar Sechmann ved Garnisons Kirke, som det meddeles

*
- 59

i Visehaandskriftet Ny kgl. Sml. 487,2°, hvor det ogsaa oplyses, at de to midterste Strofer for Pladsens Skyld var udeladt paa Kistepladen. Verset over Cramohns Hustru er ganske utvivlsomt heller ikke af Stub. Det mangler ethvert Spor af dennes særlige Udtryksmaade. Derimod er de 3 førstnævnte tillige med hele Indskriften paa Tavlerne uden Tvivl skrevet af Ambrosius Stub. I Indledningen, der som omtalt først kom 4

Aar efter selve Digtene, meddelte Barfod endnu et Digt, Digtet til Stiftamtmand Holstein, som han i Mellemtiden havde modtaget fra en Meddeler.

1854 offentliggjorde Adjunkt Kinch ved Ribe Latinskole i Skolens Program 8 hidtil ukendte Digte og Varianter til 12 tidligere trykte efter Materiale i Skolens Bibliotek, deriblandt det tidligere nævnte Foliohæfte.

Molbechs Skuespil »Ambrosius«, som udkom og opførtes 1878, vakte fornyet Interesse om Ambrosius Stub, og Barfod udgav samme Aar og det følgende to nye Udgaver af Stubs Digte, svarende til den første benævnt 4. og 5. Udgave. Det var beskedne Smaabind, uden den lange Indledning, kun med en kort Oversigt over Stubs Liv, og uden Kildehenvisningerne. De 7 af Digtene, der var meddelt af Kinch, var her indordnet paa passende Steder, og der var tilføjet endnu et »Æreminde og Grav-Skrift over Grevinde Leonora Christina«: »Her skiuler Muld og Nat en Konges Værdig Dotter«; se ovf. S. 33. Desuden var de 5 Epitafievers nu flyttet ind i Slutningen af moralske og muntre Stykker. Til Gengæld var der udeladt 4 Smaavers, som Barfod fandt ikke fortjente at trykkes mere end een Gang. Samlingen omfattede derefter 105 Digte.

I den nyeste Tid er som Billigbog paa Hans Reitzels Forlag ved Henning Fonsmark udkommet »Ambrosius Stub. Samlede Digte« 1961. Bogen er optrykt efter Barfods »3. Udgave« med Professor Brix' Rettelser. Foruden Digtene fra 3. Udgave er medtaget de 60 5 Epitafievers samt fra Barfods 4. Udgave 5 Digte og Vers fra Kinch samt et Vers omtalt af Kinch i hans Indledning, derimod ikke »Vers over Jens Mahler«, og Digtet »Mand, Mand, Mand, Tag Kone med Forstand«, ligesom det nævnte Digt om Leonora Christine, der af Brix ansaas for uægte, er udeladt. Endelig er fra Brix under Titel »To Bønskrifter« medtaget 2 Digte »Tillad berømte Mand, da mig din Svaghed ikke« og »Trofaste Konges Mand tag her den Troskabs Orden«, som begge henvender sig til den ovennævnte General Poul Løvenørn.

Da de to Digte har spillet en ret vigtig Rolle i den nyere Stubforskning, skal de her omtales lidt nærmere. Det første af Digtene blev første Gang fremdraget af Rahbek i hans Maanedsskrift *Hesperus* III 1820. Han havde modtaget det sammen med Stubs Digt til Løvenørns Ligfærd fra Generalens Sønnesøn af samme Navn Generalmajor Poul Løvenørn. Digtet var uden Forfatternavn, men Rahbek bemærkede: »Stub kan næppe være dette Verses Forfatter, da der i Verset tales deels om oppebaaren Naade, dels om at være blandt Skriverkarles Tal, hvoraf ingen af Delene passer paa Stub«. I *Hesperus* V 1821 tog han igen Spørgsmaalet op. Han kunde nu meddele, at en Ven havde fundet Digtet i et Manuskript, hvor det oplystes, at Forfatterens Navn var Møller. Kort efter sendte Professor Nyerup ham det andet Digt, en Lykønskning til Løvenørn i Anledning af, at han havde modtaget Troskabsordenen, Ordre de la fidelité, hvad der skete i 1737. Dette Digt, som Nyerup havde modtaget i en Afskrift af Luxdorph, havde Underskriften Christian Møller Friis. Baade Rahbek og Nyerup var enige om, at de to Digte maatte være skrevet af samme Mand, men ingen af dem kendte en Forfatter af det Navn.

1873 gjorde Birket Smith i *Danske Samlinger* opmærksom paa, at de Indvendinger, Rahbek havde fremført mod, at Stub kunde være Forfatteren, kunde afvises, efter at Barfods 61 Levnedsskildring var fremkommet, og mente, at Navnet maatte opfattes som et Pseudonym, da baade ydre og indre Grunde talte for, at Digtene var af Stub. Det har siden været anset som en fastslaaet Kendsgerning. Brix, der har gengivet Digtene i sin Bog om Ambrosius Stub, har yderligere søgt at underbygge Formodningen ved at paavise Paralleller med Stubs Digte og har givet en meget sindrig Fortolkning af »Pseudonymet«, om hvilket han erklærer »En saadan Skribent findes ikke«. Underskriften er imidlertid ikke noget Pseudonym. Christen Møller Friis er tilmed en kendt Person i det 18. Aarhundredes Historie.

Han var født 1713 som Søn af en Fabrikant Palle Møller i Skanderborgegnen. Allerede 14 Aar gammel blev han Student og studerede derefter i 7 Aar, hvorefter han tog teologisk Eksamen med non. Da han ikke efter Faderens Ønske vilde være Præst, ophørte Faderen med at understøtte ham, og han fik derefter en lille Stilling som Kopist (»Skriverkarl«) i Kommercekollegiet. Da Stillingen ikke var tilstrækkelig indbringende, raadede en Ven ham til at søge Støtte hos Løvenørn for at opnaa en bedre Stilling og skrive en Ansøgning paa Vers. Denne blev meget naadigt modtaget, og Møller Friis vilde derefter søge personlig Audiens hos ham, men da Løvenørn blev syg, sendte han efter Vennens Forslag en versificeret Takke- og Bønsskrivelse. Det er dette Digt, der er bevaret. Da der i Digtet var flere vovede Hentydninger, blev der nedsat en Kommission for at tage Stilling til det. Han slap dog for videre Tiltale, men maatte fratræde Stillingen i Kommercekollegiet. Løvenørn, der var en jovial Herre, morede sig imidlertid over Digtet, og Møller Friis fik den følgende Tid sin Gang i hans Hus, og Løvenørn skaffede ham derefter en Stilling som Regimentskvartermester i Rendsborg. Heller ikke denne Stilling var dog tilfredsstillende, og Løvenørn opfordrede ham til at komme til København, hvor han vilde skaffe ham en bedre Stilling; men i Mellemtiden blev Løvenørn 62 syg og døde. En Tilfældighed førte derefter Møller Friis ind i Stillingen som Regeringens hemmelige Agent, og som saadan virkede han Resten af sit lange Liv. Hans Virksomhed gjaldt navnlig Forholdet til Rusland, og 1755 var han paa en hemmelig Mission hertil i Anledning af det gottorpske Spørgsmaal. Paa Grund af sine Fortjenester fik han store Udmærkelser. Han blev Notarius publicus i København og Generalauditør, og 1749 blev han adlet under Navnet de Tuxen - det er øjensynlig Grunden til, at han ikke kunde findes under sit gamle Navn. Efter Ruslandsrejsen blev han udnævnt til Generalkrigskommissær og fik 1775 Rang som Generalmajor. I sine senere Aar var han Kæmmerer ved Øresunds Toldkammer i Helsingør, hvor han døde 1792. I en Indberetning til Bernstorff 1786 har han selv

udførligt gjort Rede for sit Liv.1

Medens Ambrosius Stubs Digtning siden Fremkomsten af Heibergs og Chr. Stubs Udgaver har nydt almindelig Anerkendelse, har Stub som Menneske været Genstand for meget forskellig Vurdering. I det korte Forord til sin Udgave 1771 siger T. S. Heiberg om Ambrosius Stub kun, at hans Levnets Løb indeholder intet saa betydeligt, at det her skulde »finde Sted« (dvs. omtales).

Da Stubs Digte gennem Udgaverne var blevet bekendt for Offentligheden, voksede ogsaa Interessen for hans Person. Professor Nyerup henvendte sig 1815 til den aldrende T. S. Heiberg - han var da 77 Aar - om Oplysninger. Heiberg, som utvivlsomt i sin Tid havde søgt Oplysninger om Stub bl. a. paa Valdemarsslot, hvorfra han maaske ogsaa har faaet nogle af de i Graaes Arier og Sange meddelte Digte, sendte ham i et Brev dat. 23.

*
- 63

August følgende Karakteristik: »hans Forhold og Levemaade samt inderlige Caracteer kunde der, saavidt man vidste af Rygtet, intet got siges om; af hvilken Aarsag jeg den Tiid ikke ville forud melde noget, hans Person angaaende, da det contrasterede saa slet med hans Moralsk gode, Christelige og Gudelige, samt muntre Udtryk og Indfald. - Denne Ambr. Stub var Student i Aarene omtrent 1760 til 1770. Som Student med det Genie var han ikke for at foretage noget, som kostede Umage, men levede hen i en bestandig Uvirksomhed, ubekymret for sin Skiæbne i Eftertiden, hvoraf fulgte hans yderligere Fattigdom, der var kiendelig nok i hans Klædedragt og Levemaade. Jeg tror derfor man taber intet ved at savne hans Levnets Beskrivelse som kand udføres i faa Ord: han var en god Poet, og det er alt«. Heiberg meddeler derefter de ovenfor anførte Oplysninger om Stubs Ophold paa Valdemarsslot m. m. og fortsætter: »Det anførte er alt hvad jeg erindrer om denne Person, som af Naturen var vel begavet, men ved Opdragelsen og Vanen reent fordærvet; Gemyttet var got, som hos de fleste Vellystige, han kiendte aldrig ret Brug af sin Tiid, derfor gavnede han ingen, men moerede mange, forargede flere, skadede sig selv. Dette er ofte Geniers Skiæbne, naar de fra Begyndelsen mangle god Anførsel, det nedlagte Pund ligger næsten ubrugt, og dør med dem. Man har kiendt mange saadanne, som deels ere borte, deels lever i blant os. Mere kunde vel anføres om denne Stub, men saavidt støder an imod Moralitet eller Sædelighed og Religion bør det billig belægges med Taushed«. Han tilføjer i Marg.: »Hans Fødested, Alder og Endeligt er mig ubekjendt«.

Selv om Heibergs Omtale af Stub er præget af hans præstelige Forargelse, kan der ikke være Tvivl om, at han i det hele gengiver Samtidens Dom. Heiberg, der var Sjællænder, har ikke selv kendt Stub, som døde i Ribe allerede i Heibergs første Studenteraar; jf. ogsaa de urigtige Aarstal og Slutningsbemærkningen.

64

Man har senere været tilbøjelig til at give et idealiseret og romantisk Billede af Ambrosius Stub. Det har ikke mindst været Tilfældet efter Fremkomsten af Molbechs Skuespil Ambrosius 1878, der fremstiller Ambrosius Stub som en romantisk Troubadourskikkelse. Det bygger paa den ganske uhistoriske Anekdote om, at han maatte forlade Valdemarsslot, fordi han havde forelsket sig i en Datter af Baronen. Juel var som nævnt barnløs. Det skyldes formodentlig ogsaa Skuespillet, at Kammerherre Juel siden den Tid almindelig i Stub-Litteraturen har været kaldt Baron. I Modsætning til de tidligere mere eller mindre romantiserede Skildringer af Stub, har Professor Brix i sin Bog Ambrosius Stub, der udkom paa Litteraturhistorikerens 90-Aarsdag, givet et usentimentalt og til Trods for Misforstaaelser m. H. t. de historiske Oplysninger utvivlsomt mere historisk rigtigt Billede af Stub. Det svarer i det hele til den Karakteristik, Heiberg havde givet af ham.

Stub er ikke Erotiker. Det erotiske spiller en højst uvæsentlig Rolle i hans Digte, hvoraf kun et enkelt kan betegnes som egentlig erotisk. Digtene, der maa henføres til Tiden omkring Forlovelsen og Giftermaalet, er saaledes ganske uerotiske og handler om Dyd, Trofasthed og Bestandighed. De to Guder, han dyrker, er Sangens og Vinens, jf. Linierne: Mig fryder Viin og Noder. Jeg har to Guders Gunst etc. Selv om Stub havde en Svaghed for de stærke Drikke, især naar han kunde nyde dem i godt Selskab, var det ikke det, der var hans Ulykke, men med sit lyriske lette Sind levede han i Øjeblikket og havde ikke Evne til at forme sit Liv efter en fornuftig Plan. Som hans Digte viser, var han besjælet af en ukuelig Optimisme; jf. f. Eks. Foraarsvisen. Først i Slutningen af sin Levetid med de ulykkelige Aar i Ribe maa han i Digtet til Else Marie Niels Nyemans, skrevet det sidste Nytaar han oplevede, erkende, »at Livets blide Dag har mørke, bittre Nætter«. I Modgangen søgte han Trøst i Digtningen, og som 65 Digter vil han stadig leve. Hans Livsfilosofi er enkel. Ligesom Falster, som han staar i Gæld til, priser han Maadeholdet og fordømmer Lasterne. Digtene er klart og logisk opbygget, og Sproget er ukonventionelt og personligt præget, hvad der giver hans Digte en Friskhed, som hæver dem over Tiden. Forbilledet i hans Verskunst har oprindeligt været Kingo og andre ældre Digtere, men det blev navnlig den nye tyske Visedigtning repræsenteret af Sperontes (Scholze), Singende Muse an der Pleisse, 1736 og senere, der gav ham Mønstret for en Række Digte (jf. S. 20). Han behersker til Fuldkommenhed de vanskelige Versformer, og hans Rimkunst er forbløffende sikker. Der er Klang i hans Strofer, hvad der ikke mindst skyldes en udstrakt Brug af Bogstavrim.

Da langt den største Del af Stubs Digtning kun er bevaret gennem Afskrifter og Tryk, kan oprindeligt fynske Træk i Sproget godt være udvisket. Fynskheder i Stubs Ordforraad finder man i Verset om Nordvestvinden »styler« = stritter og i Verset til Grev Rantzau og Oberstløjtnant Kentler »Brud« = Smerter.

Fynsk er ligeledes Neutrum i »dette Dam« i Arien »Ach hører Himlens Ord« og »men« for »mens«, som forekommer et Par Gange.¹ Ogsaa fløy i Verset »Ved Vinen den klare« maa, som Kinch har formodet, være fynsk Form for flyv, hvad Brix med Urette afviser; jf. Note til Nr. 35. Som en »Fionisme« nævner Brix »et lidet«, der forekommer et Par Gange i Stubs Brev til Juel 1741. Udtrykket kan dog ikke i Fynsk bruges i den Forbindelse, hvori Stub her bruger det.

Naar Stub stadig erindres paa Ærø og Taasinge, og Nyerup fortæller, at hans Viser og vittige Indfald i hans Ungdom i Stubs Egn paa Fyn overalt var i Folkemunde, ligesom han længe erindredes i Ribe, skyldes det ikke mindst hans usædvanlige Evne til at improvisere. Af Stubs Improvisationer og Smaavers er utvivlsomt adskilligt gaaet tabt. At det kun skulde være »Fragmenter« af

* 66

hans Digtning, der er bevaret, er dog utvivlsomt stærkt overdrevet. Han har som ovenfor nævnt næppe heller været helt saa ligegyldig med sine Digte, som man har ment. Hans egentlige Digte er derfor formodentlig i Hovedsagen kendte. At der kunde være Stub-Digte bevaret, uden at Digterens Navn er knyttet til dem, kan vel ikke ganske afvises. Man har saaledes i Graaes Arier og Sange peget paa enkelte Digte, som kunde tænkes at være skrevet af Stub.¹ Paa den anden Side er det ikke udelukket, at Digte med Urette kan være tillagt ham.

Til Trods for at Barfod, som han siger, havde arbejdet »seksten lange Aar« paa sin Udgave af Stubs Digte, var det dog et noget ufuldkomment Grundlag, han havde haft for den. Udover de gamle Udgaver fra 18. Aarhundrede havde han haft det vigtige Haandskrift, som Levin stillede til Raadighed for ham, og fra en Meddeler i Sønderjylland fik han Stubs egenhændige Digt til Stiftamtmand Holstein, som først naaede at komme med i Indledningen, desuden fra andre Meddelere nogle faa ubetydelige Smaavers, væsentlig overleveret gennem mundtlig Tradition. Selv havde han i Gehejmearkivet fundet frem til Digtet til Løvenørns Bisættelse, som han fejlagtigt opfattede som en Original. Fra Bibliotekerne havde han kun Stubs Oversættelse af Rostgaards latinske Digt i Anledning af Christiansborg Slots Indvielse, som han havde fundet i en Afskrift af Rostgaards Digte Ny Kgl. Sml. 492,2° paa Kgl. Bibliotek. Rejser, han havde foretaget til Fyn, hvor han besøgte Odense og Stubs Fødested, »som laa saa næsten paa sin gamle Plads« kun »et Par Bøsseskud« fra Landsbyen Gummerup, og Ribe, som han besøgte 1845, gav kun smaa

* 67

Resultater med Hensyn til Indsamling af Digte. Faa Aar senere kunde Kinch imidlertid give et væsentligt Bidrag ved Offentliggørelse af en Række hidtil ukendte Digte, hvortil Materialet fandtes i Ribe Katedralskoles Bibliotek. Disse blev som nævnt optaget i Barfods to sidste Udgaver 1878 og 1879.

Man maatte imidlertid gaa ud fra, at der eksisterede et væsentlig større Kildemateriale. I sit korte Forord i Udgaven 1771 siger Heiberg: »Man har længe seet disse Stykker hos adskillige i slette Afskrifter«, hvad der gentages af Christian Stub i hans Indledning til Udgaven 1780, og i Dedikationen til Frederik Ahlefeldt dateret 16. Aug. 1779 taler han om »disse faderløse Vers, som min sal. Fader efterlod, i det mindste for en Deel, adspredte iblandt sine Venner«. Man har derfor længe næret Ønske om at faa foranstaltet en ny Udgave af Stubs Digte, som byggede paa en systematisk Gennemgang af Verssamlingerne, navnlig i Det kgl. Bibliotek, som i øvrigt er blevet væsentlig forøget siden Barfods Tid. Det syntes ikke urimeligt at antage, at en saadan Gennemgang kunde bringe hidtil ukendte Digte af Stub for Dagen. 1965 vedtog Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, som længe havde haft Planer om en ny Udgave af Ambrosius Stubs Digte, at overdrage Arbejdet med en saadan Udgave til Udgiveren af nærværende Udgave.

Ved Gennemgangen af Det kgl. Biblioteks Haandskrifter har C. Behrends Register over Førsteliner af Digte været en betydelig Støtte, men udover dette er alle Haandskrifter og Samlingspakker, hvor man med nogen Rimelighed kunde antage, at der var Muligheder for at finde Stubdigte, blevet gennemgaaet. Desuden er Folkemindesamlingens Haandskrifter blevet gennemgaaet, og Katedralskolen i Ribes Bibliotek har venligst stillet Samlingen af Stubiana til Raadighed. Et vigtigt Resultat af Eftersøgningen er det, at der som ovenfor nævnt er blevet fremdraget en mindre Række af egenhændigt skrevne Digte, mellem 68 disse et Par ikke tidligere publicerede Smaavers. Det vigtigste Fund er dog gjort i Rigsarkivet, hvor Stubs ikke tidligere kendte store Digt i Anledning af Christian Stockfleths første Hustru Adolphine Christine Rostgaards Død 1740 opbevares. Af de tidligere kendte Digte er der fremdraget et betydeligt Antal mere eller mindre værdifulde Afskrifter. De afviger undertiden ikke lidt fra Teksterne hos Heiberg og Chr. Stub. Hyppigt er der formodentlig Tale om Forvanskninger fremkommet ved gentagne Afskrivninger eller ved, at Digtene er skrevet efter mundtlig Overlevering. Det kan dog ikke udelukkes, at Stub selv til forskellige Tider har gengivet sine Digte i en noget ændret Form, ganske særlig, da han ikke selv ses at have ejet en Samling af sine egne Digte. Af Vigtighed er det ogsaa, at Gennemgangen af Haandskriftsmaterialet har vist, at enkelte Digte, som har været henført til Stub, ikke er skrevet af ham.

Inden Udgaven var afsluttet, har jeg haft Lejlighed til at benytte afdøde Museumsdirektør Holger M. Rasmussens Samlinger vedrørende Ambrosius Stub, hvori blandt andet findes en Salmebog fra 1780erne. Med en Haand fra 2. Halvdel af 18. Aarhundrede er paa Bindets Indersider indført 2 religiøse Digte: »Hvad er vor Glæde dog i denne skummelhytte« og »Bort Jordisk Sorg! jeg hører Sion siunge«, som ikke tidligere har

været publiceret. Under hvert Digt staar Navnet Ambrosius Stub, men Digtene er dog ikke, som man har ment, skrevet med Ambrosius Stubs Haand. De er i Udgaven anbragt sidst i Rækken af de religiøse Digte. Inden Salmebogen kom i Holger M. Rasmussens Besiddelse, ejedes den af en Familie i Faaborg, men det er ikke bekendt, hvorfra den oprindelig stammer.

At Mulighederne for at finde Afskrifter i Privateje ikke er udtømte, viste en Efterlysning i Berlingske Tidende 9. Maj 1970, som bragte et Par Smaavers frem, indført i 18. Aarhundrede i et Eksempplar af Heibergs Udgave 1771. Bogen har paa Indersiden af 69 Bindet Ejernavnet Christianus Cornelius Eilschovius. Christian Cornelius Eilschou (1717-1790), der var Broder til den kendte Filosof fra Holbergtiden Frederik Christian Eilschou (1725-50), var Apoteker i Kolding, men fik 1771 Bevilling til ogsaa at være Apoteker i Ribe, en Bevilling, som Aaret efter blev overtaget af hans Søn Andreas Michael Eilschou (1747-1824), hvorefter han selv fortsatte som Apoteker i Kolding. Versene »Er Daasen ikke rar og Næt« og »Jeg er et Hoved uden Krop«, som ogsaa kendes gennem Ribehaandskriftet (se ovf.), maa antages at stamme fra Ribe.

Det er en Selvfølge, at Stubs egenhændige Digte i den ny Udgave kommer i første Række. Retskrivningen i disse giver et Holdepunkt for Vurderingen af de øvrige Tekster. Heibergs Udgave synes at have fulgt Retskrivningen i Forlægget temmelig nøje. Der kan dog som nævnt ikke være Tvivl om, at der er foretaget en vis Regulering. Det meget nærstaaende levinske Haandskrift, nu Ny kgl. Sml. 514,8°, har derimod bevaret en Retskrivning, der i det væsentlige svarer til Stubs, Retskrivningen fra 1. Halvdel af 18. Aarhundrede, og det har derfor en Forrang fremfor Heibergs Udgave. Det samme gælder ogsaa det Hellemannske Haandskrift, Ny kgl. Sml. 3225,4°, der som omtalt maa gaa tilbage til Heibergs Samling paa et tidligere Stadium. Digtene i de 2 Samlinger af Graaes Arier og Sange er noget mere moderniserede i Retskrivningen end Udgaven 1771 - navnlig Samlingen fra 1777 - og utvivlsomt undertiden lidt bearbejdede og populariserede. Af Christian Stubs Udgaver er navnlig Anhanget 1782 helt igennem moderniseret i Retskrivningen, utvivlsomt af Christian Stub selv. Desuden har han paa egen Haand yderligere foretaget mindre Bearbejdelser. Han var ikke for ingen Ting Student og Skolemester. Teksten i Graaes Arier og Sange maa derfor som Regel foretrækkes. Undertiden har Chr. Stub dog utvivlsomt mere oprindelige Træk end Graae (se ovf.).

70

Hos Barfod er der ikke saa lidt som hos de ældre Udgivere taget noget Hensyn til den kronologiske Rækkefølge, hvad man heller ikke dengang havde større Forudsætninger for at kunne gøre. I stærk Modstrid med Kronologien er det saaledes ikke mindst, naar de religiøse Digte, som fortrinsvis maa stamme fra Stubs sidste Tid, stadig er anbragt i Spidsen.

De senere Forskninger har imidlertid vist, at ikke faa af Stubs Digte kan paavises at have Tilknytning til bestemte Perioder af Stubs Liv, og det synes derfor rimeligt i en ny Udgave at forsøge en kronologisk Ordning, saaledes at de Digte, der kan tidsbestemmes, udgør de faste Holdepunkter, mens de øvrige fordeles skønsmæssigt. Særlige Vanskeligheder frembyder de mange Smaavers, Epigrammer og Impromptuer, hvortil der ikke er knyttet tidsbestemmende Oplysninger. De er som Regel henført til Odensetiden som det rimeligste, saafremt der ikke er Holdepunkter for at henføre dem til andre Perioder af Stubs Liv. Hvad de religiøse Digte angaar, har man fundet det rimeligt at anbringe dem samlet i Slutningen af Udgaven, selv om der som nævnt er Mulighed for, at enkelte af dem kan være blevet til før Ribetiden. Den kronologiske Ordning i Forbindelse med Levnedsskildringen giver Mulighed for et bedre Overblik over Udviklingen i Stubs Digtning og bidrager til en bedre Forstaaelse af de enkelte Digte.

Paa Grund af Usikkerheden i Overleveringen er der ikke Tvivl om, at der i adskillige af Stubs Digte har indsneget sig Fejl og Misforstaaelser. Da Stubs Sprogbrug som nævnt er temmelig utraditionel og, som allerede en af hans første Anmeldere gjorde opmærksom paa, fulde af tit uventede Tanker, vil det dog hyppigt være særdeles vanskeligt med nogenlunde Sikkerhed at fastslaa den oprindelige Tekst. Barfod og Brix og flere andre har i Tidens Løb foreslaaet adskillige Rettelser. De er dog ofte mere end tvivlsomme og ikke sjældent direkte misvisende eller 71 overflødige. I den foreliggende Udgave er Digtene - saafremt der er flere Tekster - gengivet efter den Tekst, der maa anses som den mest oprindelige - ved enkelte Digte, hvor Afvigelserne mellem Teksterne er særlig store, er der trykt to Tekster - med Rettelser efter de andre Tekster, hvor det skønnedes nødvendigt, og kun ganske undtagelsesvis er der foretaget Rettelser, som ikke har noget Tekstgrundlag. Det er i saa Fald meddelt i Noterne. De forskellige Forslag, der er givet til Rettelser, er dog meddelt i Noterne, ligesom der i disse er henvist til de Steder, hvor vedkommende Digt er behandlet i Litteraturen. Stubs Digte er som Regel let forstaaelige og kræver ikke megen Kommentar. Enkelte forældede Udtryk og Dialektord har man dog fundet rimeligt at forklare i Noterne. Saavel Kildeangivelser som Varianter og Noter er anbragt efter de enkelte Digte. Foran Noterne er i skarp Parentes anført Digtets Nummer i Udgaven.

Teksterne er i Udgaven gengivet med den Ortografi og Tegnsætning, som findes i den Tekst, der benyttes som Grundlag og i Kildeangivelserne er betegnet som A-Teksten, og alle Ændringer meddeles i Noterne, saafremt det ikke drejer sig om rene Ubetydeligheder som aabenlyse Trykfejl i Udgaverne eller Punktum ved Slutningen af et Vers. I gotisk Skrift skelnes i Trykskrift ved de store Bogstaver ikke mellem I og J, og ogsaa i Haandskrifterne bruges J kun undtagelsesvis og vilkaarligt. I Udgaven fordeles I og J derfor

paa sædvanlig Maade, og ogsaa ved de smaa Bogstaver er i og j i Forlyd fordelt paa samme Maade. Fremmedord (romanske og andre ikke germanske Ord) er i Haandskrifterne som Regel skrevet med latinsk Skrift. I Heibergs Udgave 1771, der er trykt med Antikva, er de markeret med Kursivering, hvorimod de i Chr. Stubs to Udgaver og i Arier og Sange overhovedet ikke er markeret. Latinsk Skrift bruges i Haandskrifterne tillige til at fremhæve Ord og Sætninger. Dette er ogsaa Tilfældet i Stubs egenhændige Manuskripter. I Udgaven 72 har man ikke fundet Anledning til at markere Fremmedordene, hvorimod man i de Tilfælde, hvor latinsk Skrift benyttes til Fremhævelse, har spatieret de paagældende Steder. Hvor der ikke findes Overskrifter til Digtene, er første Linie benyttet som Overskrift.

Som omtalt er der foruden Digte ogsaa bevaret enkelte Prosastykker af Ambrosius Stub, navnlig en lille Række Breve. Da disse har Interesse ved at vise Stub som Prosaskribent, er de medtaget som Tillæg til Udgaven. Ogsaa Stubs Udkast til Lejekontrakten vedrørende Tolderlund er medtaget, da den er egenhændig og illustrerer Stubs Virksomhed som Jurist. Desuden er medtaget det satiriske Digt, hvormed en ukendt har besvaret Stubs Digt i Anledning af Falsters Død, samt den udvidede Form af Digtet Fødes, Græde, Svøbes, Ammes, som lige til Nutiden har været tillagt Stub (se S. 52), og et Digt malet paa en Trætavle over Indgangen i Vedtofte Kirke, som af Traditionen har været tillagt Ambrosius Stub, dog næppe med Rette. Endelig har man fundet det rimeligt i Tillægget at meddele Skifterne efter Mette Cathrine Stub og Ambrosius Stub.